

Måndagen den 20 november

Kl. 11.00

Om glesbygdshandeln

§ 1 Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

§ 2 Om glesbygdshandeln

Handelsministern HADAR CARS erhöll ordet för att besvara *Hans Alséns* (s) den 20 oktober anmälda interpellation, 1978/79:51, och anförde:

Herr talman! Hans Alsén har frågat mig dels vilka erfarenheter glesbygdsstödet till handeln hittills har gett, dels hur regeringen ser på driftstödet till butiker i glesbygd och medelsanvisningen där och dels om regeringen överväger att föreslå att varuförsörjningsplaner i kommunerna blir obligatoriska.

Stödet till kommersiell service i glesbygd infördes som en försöksverksamhet den 1 juli 1973 och var då i huvudsak begränsat till det inre stödområdet. Stödet utvidgades den 1 juli i år till att omfatta glesbygder, skärgårdar och liknande områden inom hela landet.

En förutsättning för att stöd skall utgå är att den kommun det gäller har genomfört den planering som behövs för att stödet skall komma till bästa användning.

När det gäller erfarenheterna av glesbygdsstödet är det naturligen för tidigt att ha någon uppfattning om vad som har hänt under den korta tid – drygt fyra månader – som har gått sedan det utvidgade stödet trädde i kraft. Erfarenheterna av den tidigare försöksverksamheten – som alltså utgör grunden för det nu gällande stödet – är emellertid goda. Det är en uppfattning som jag hoppas att Hans Alsén och kammarens övriga ledamöter delar. Under försöksperioden fick 121 butiker stöd. Inom dessa butikers omland bor stadigvarande drygt 40 000 konsumenter. Butikerna sysselsätter 295 personer. Konsumentverket räknar med att drygt 50 arbetstillfällen har tillkommit i butikerna som en följd av stödet.

Driftstödet är ett inslag i en politik som syftar till att upprätthålla en rimlig varuförsörjning för konsumenterna. Enligt riksdagsbeslutet skall sådant stöd lämnas när det är fråga om tillfälliga lösningar under en begränsad övergångstid. Erfarenheterna sedan riksdagsbeslutet är inte sådana att det finns anledning att ompröva denna inriktning. Jag kan här nämna att konsumentverket i sin anslagsframställning för nästa budgetår har föreslagit att berört anslag skall vara oförändrat under nästa budgetår.

Slutligen vill jag svara Hans Alsén att regeringen inte ämnar föreslå obligatoriska varuförsörjningsplaner i kommunerna. Riksdagsbeslutet har den enligt min mening förnuftiga innebörden att planer skall upprättas bara där de behövs. Beslutet utgår också från att kommunerna själva är beredda att

ta det ansvar för varuförsörjningen som problemen motiverar. I praktiken har detta inneburit att så gott som samtliga kommuner i det inre stödområdet, 30–31 av 34, har upprättat eller är i färd med att upprätta varuförsörjningsplaner. I de fall särskilda planer inte utarbetas anser jag det naturligt att varuförsörjningens ordnande tas upp som en väsentlig del i den kommunala planeringen i övrigt.

Jag är övertygad om att man når bäst resultat om kommunerna själva får avgöra hur planeringsbehovet inom olika områden skall tillgodoses.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för att han svarat på min interpellation rörande stöd till glesbygdshandeln. Däremot kan jag inte, i varje fall inte reservationstöst, uttrycka någon större glädje över svarets innehåll. Det präglas i väldigt stor utsträckning av ett – som jag vill kalla det – passivt låtgåresonemang, och jag måste säga att handelsministern verkar ganska obekymrad över de problem som konsumenterna ute i glesbygden har och som också de företagare som är verksamma inom handeln givit uttryck åt. Mot den bakgrunden tvingas jag, herr talman, citera några tidningsartiklar i den fackpress som finns på det här området för att ge ett klarare innehåll åt min kritik när det gäller handelsministerns sätt att svara på interpellationen.

I Fri Köpenskap nr 34 av den 24 augusti i år sägs följande under rubriken Tänk om för glesbygd:

”Alla är överens om att vi ska satsa på glesbygdshandeln, inte minst politiker och samhällsplanerare. Människorna i glesbygd måste tillförsäkras en rimlig dagligvaruservice.

Men denna service hanteras av företag som måste lägga lönsamhetssynpunkter på verksamheten, till skillnad från den sociala service som lämnas av samhället. Det är alldeles uppenbart att dagligvaruservicen i längden inte kan klaras tack vare entusiasmen hos en liten grupp företagare! Menar samhället allvar med lovorden för glesbygdshandeln får man också ta sitt ansvar.”

Artikeln fortsätter:

”Även det samhälleliga stödet till glesbygdshandeln – främst i form av investeringsstöd – är tyvärr halvhjärtat. Anslagen är helt otillräckliga och utesluter också möjligheten till permanent driftsstöd. Regeringen måste tänka om! När det gäller glesbygdsservicen får Mundebo lyfta på blåpennan i budgetjusteringen.”

Vad gäller det sista jag citerade vill jag fråga: Hur blir det med detta? I det svar på min interpellation som handelsministern avgivit finns det antydningar om att regeringen är beredd att pröva frågan om en ökad anslagsgivning. Jag ber att få återkomma till detta litet senare i mitt resonemang, men jag vill först fortsätta att citera ett annat ledarstick ur tidningen Fri Köpenskap. Det är hämtat ur nr 36 från den 7 september i år.

”Ytterst är ju glesbygdsförsörjningen en solidaritetsfråga. Det handlar om att skapa en företags- och nationalekonomisk resursfördelning som möjliggör lönsam butiksdrift, trots höga distributionskostnader och tunt konsumtions-

underlag.

Samhället kan inte både kräva en stenhård rationaliseringstakt i dagligvaruhandeln — — — och en ökad satsning på glesbygdshandeln med en besvärlig lönsamhetssituation.”

Låt mig avbryta citatet här och stryka under detta. Det finns nämligen väldigt klara och i sig berättigade krav på handeln: den skall rationalisera, den skall på olika sätt försöka komma till rätta med kostnaderna för att möjliggöra låga priser för konsumenternas skull. Men att ensidigt rikta dessa krav på rationaliseringar mot glesbygdshandeln går inte ihop. Samhället måste samtidigt hjälpa till och ta konsekvenserna av de kostnader som glesbygdshandeln här tar på sig och som jag skulle vilja kalla samhällsmotiverade.

Jag fortsätter citatet ur Fri Köpenskap:

”Här behövs en bättre samordning mellan olika myndigheter, som var och en bär ansvaret för delar av ett större sammanhang. Samhället och handeln måste hjälpas åt om vi ska klara den framtida varuförsörjningen i glesbygden.”

I anslutning till detta skulle jag vilja ta upp en fråga som handelsministern inte har berört i svaret och som jag inte heller direkt har tagit upp i min interpellation. Handelsministern är säkert medveten om att konsumentverket gjort en utredning som belyst möjligheten att i den rent kommersiella glesbygdshandelns verksamhet lägga in olika slags servicefunktioner som i dag har samhällelig bakgrund. Jag tror att handelsministern är medveten om vad jag här har tänkt mig, och jag skulle sätta värde på om handelsministern ville ge några synpunkter på detta och tala om ifall man från regeringens sida är villig att bereda väg för de tankar som konsumentverket har gett uttryck för, nämligen att lägga samhällseliga servicefunktioner inom handelns ram.

Jag skulle vilja fortsätta att citera ur Fri Köpenskap nr 36. Under rubriken Signerat, som återfinns på ledarsidan, kan man läsa följande:

”Det har på senare tid blivit alltmer uppenbart att samhällets stöd till glesbygdshandeln är otillräckligt. Under innevarande budgetår uppgår ramen för samhällsstödet till 8,5 milj kr, vilket sannerligen inte är mycket när man betänker vilka stora områden glesbygden i vårt land omfattar. När man jämfört med de belopp som staten nu satsar på krisbranscher inom industrin är stödet till glesbygdshandeln närmast att se som felräkningspengar.”

Jag vill gärna komplettera det resonemanget med att citera Dagens Nyheters huvudledare den 2 juli i år, där man under rubriken Butiksdöden härjar kan läsa följande:

”Om man jämför med miljardrullningen från industri- och arbetsmarknadsdepartementen framstår Burenstam Linders butiksstöd som ett skämt. Sammanlagt för ett helt år anslås inte mer än 8,5 milj kr. Den viktigaste stödformen är ett investeringsstöd i form av lån eller kreditgarantier, som kan utgå till dagligvarubutiker, varubussar och bensinstationer. Därutöver finns det ett hemsändningsbidrag och en halv miljon kr till försöksverksamhet med driftbidrag till hotade butiker.

Jag vill beträffande driftstöd bara säga att det ändå representerar en farlig

princip', menade handelsministern i riksdagsdebatten. Han ville hellre satsa på butikernas 'egen livskraft'.

Det vi inte kräver av jordbruket, inte av skogsindustrin, inte av gruvorna, stålverken eller varven, inte av textilindustrin, inte av dagspressen, naturligtvis inte av samhällets egen service – det ska vi alltså kräva av butikerna i glesbygden?"

I ledaren fortsätter man så här, och jag ber handelsministern att nu lyssna särskilt noga:

"Därför att butikerna råkat hamna under en vidskeplig handelsminister, som menar att statliga bidrag är 'en farlig princip', ska glesbygdens utarmning få fortsätta ända tills det inte finns en enda livsmedelsbutik utanför tätorterna?"

Den sista meningen skulle jag gärna vilja komplettera med en egen fråga: Kan vi lugna Dagens Nyheters ledarskribent, signaturen SN, och andra konsumenter och företagare med att vi nu fått en handelsminister som ingalunda är vidskeplig utan som närmar sig de här frågorna från helt andra utgångspunkter än den tidigare handelsministern som här har citerats. Jag tycker att det vore mycket värdefullt att få ett svar på den frågan. Medan handelsministern tänker på svaret skall jag citera ytterligare ur Dagens Nyheters ledare:

"Att stödja småbutiker är ett sällsynt billigt och riskfritt sätt att förbättra sysselsättningen i trakter där många går utan jobb. Men stödet måste sättas in medan det ännu finns några butiker kvar."

Jag lyssnar som sagt med stort intresse på handelsministerns synpunkter på vad Svante Nycander den 2 juli fann anledning att framföra under rubriken Butiksdöden härjar.

Jag har i min interpellation pekat på att konsumentkooperationen var mycket kritisk, när kammaren tog ställning till den av distributionsutredningen föranledda propositionen. Vi hävdade att konsumenterna skulle drabbas hårt av att handeln i stort lämnades ensam när det gällde att klara glesbygdens speciella problem. Jag vill understryka att farhågorna har besannats. Det hade som sagt varit värdefullt, om handelsministern något hade tangerat problemen. För att belysa hur de ter sig för den privata handeln skall jag trötta med ytterligare ett par citat.

Det första citatet återfinns i tidningen Köpmannen av den 18 september i år, nr 38. Där står som rubrik "Dramatisk ökning av arbetslöshet och konkurser inom detaljhandeln". Därunder kan man läsa: "Arbetslösheten inom handeln har ökat dramatiskt de senaste månaderna. F. n. är 2 938 eller två procent av de handelsanställdas medlemmar utan arbete. Arbetslöshetssiffrorna låg fram till sommaren på en ganska konstant nivå, men har stigit kraftigt.

– Vi har aldrig tidigare haft en ökad arbetslöshet under sommaren, säger Kenth Pettersson på handelsanställdas förbund.

Också konkurserna inom handeln har stigit kraftigt. Hittills i år har detaljhandelskonkurserna ökat med 13 procent jämfört med samma period förra året."

Jag undrar: Har handelsministern observerat de här problemen? Har handelsministern när han, som jag förmodar att han har gjort, verkligen umgåtts med dessa problem, dragit konsekvenserna av dem just från glesbygdshandelns synpunkt?

I denna pressade ekonomiska situation tvingas handeln att, när rationaliseringarna i de stora enheterna inte går att driva längre, överväga och kanske också besluta om att stänga butiker ute i glesbygderna. Oroar inte detta förhållande handelsministern?

Till slut ett citat ur en artikel i tidningen *Köpmannen* av den 12 november 1978, som har följande rubrik: "Nu måste svångremmen lossas: Försäljningsras i september." Det heter där bl. a.:

"Svångremspolitiken sätter nu djupa spår i detaljhandeln. September blev en dålig månad med låg försäljning. Uppgifterna om en uppgång i detaljhandeln är missvisande. Under årets första nio månader ligger försäljningen drygt en procent under förra årets försäljning.

Detta visar Köpmannens detaljhandelsindex som nu är klart för september."

Allt detta sammantaget ger, som jag ser det, en mycket oroande bild. Man kan i dag spåra något som skulle kunna kallas en kris inom handeln. Jag upprepar att man måste komma till rätta med svårigheterna på de grunder som gäller. Den blandeekonomiska konkurrenssituation som vi har tvingar företagen att slå ut enheter som inte är lönsamma, och självfallet drabbas då ofta sådana som ligger i områden där människorna redan tidigare har sett hur det ena slaget efter det andra av samhällelig service har försvunnit och där butiken – privat eller kooperativ – kanske är det sista man har kvar av sådan service. Är handelsministern medveten om att detta förhållande existerar?

Jag återgår till att något kommentera interpellationssvaret. Handelsministern säger där att konsumentverket i sin anslagsframställning föreslagit att berört anslag skall vara oförändrat under nästa budgetår. Det är helt korrekt. Också jag har iakttagit det förhållandet. Men det bottenar ju i – och det är det allvarliga – att handeln och de som är aktiva inom dess olika verksamhetsformer har funnit att det stöd som riksdagen beslutat om är så obetydligt att det över huvud taget inte lönar sig att söka det. Det är för många en helt meningslös åtgärd. Man betraktar stödet som en nullitet i sammanhanget, och det är det också i förhållande till de behov som föreligger. Det är den bittra sanningen.

Jag vill också ta upp den omständigheten att handelsministern inte är beredd att överväga obligatoriska varuförsörjningsplaner. Jag kan förstå att handelsministern från sina grundläggande liberala värderingar gärna ser att allt skall ordna sig till det bästa genom olika krafters olika spel. Och visst kan man också – det vill jag understryka – ha förhoppningar om att kommunalkvinnor och kommunalmän känner ansvar inför detta på olika områden. Men nu är den negativa utvecklingen för handeln, framför allt i glesbygden, så väldigt snabb att det på många håll finns ett direkt behov av stöd till enskilda butiksägare och också till kooperativa verksamheter. När ansökan om sådant

stöd görs visar det sig i många fall att vederbörande kommun inte har någon varuförsörjningsplan. Då säger man från de statliga myndigheterna: Var så god och lös frågan om planeringen först! Sedan skall vi behandla den konkreta framställningen.

Jag menar att man gör ont värre genom att fortsätta att inte kräva planering förrän kommunen söker bidrag. Det motsägelsefulla i handelsministerns resonemang och det beslut som riksdagen fattade menar jag är att statliga myndigheter, när man skall behandla en ansökan i den kommun det här gäller, skickar tillbaka ansökan och säger: Var så goda och ordna en planering så att vi kan göra en bedömning som är riktig och adekvat. Jag tycker det är riktigt att man kräver planering, men den riktiga slutsatsen av detta måste vara att man gör ett obligatoriskt varuförsörjningsplanerande för kommunerna ute i landet.

Jag har alltså tyvärr tvingats konstatera att det alltså är en ganska passiv handelsminister vi har på detta område. Huruvida han är vidskeplig eller inte får vi väl besked om så småningom. Men passivt måste jag tyvärr säga att svaret är.

Jag är medveten om att någon fråga som jag ställt här går utanför det jag direkt frågade om i interpellationen, men jag tror att vi kan vara överens om att detta är viktigt och betydelsefullt för många. Därför vore det värdefullt om handelsministern ville gå litet längre än vad han formellt är skyldig till.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Det var väldigt många citat som Hans Alsén hade samlat på sig. Jag fick inte riktigt klart för mig om han ställde sig bakom vartenda citat som han läste upp eller om han tyckte det var bra för debatten i allmänhet att de också drogs upp här i riksdagen. Men vi skall väl se vad vi kan ha att säga om detta.

Det är alltså min uppfattning att handeln, inkl. konsumentkooperationen, har ett grundläggande intresse av att företagen drivs affärsmässigt. Något annat skulle vara väldigt tråkigt och få väldigt bekymmersamma konsekvenser.

Jag fick nästan intrycket av Hans Alséns anförande att det där med att handeln skall drivas företagsmässigt var en fråga av ganska underordnad betydelse. Hela hans inlägg andades känslan av att det var något fel med att driva en verksamhet så att den skall gå ihop. Är det Kooperativa förbundets linje att man inte längre skall behöva räkna med att företag skall gå ihop utan att detta skall betraktas som någonting som är näst intill skumt? När det gällde dem som ansåg att företagen skulle kunna drivas affärsmässigt använde Hans Alsén uttryck som antydde att det var något som var litet tveksamt, i varje fall när det gällde glesbygd. Det anser inte jag. Jag tycker tvärtom att det är alldeles utmärkt om man har som målsättning att kommersiell verksamhet skall drivas på kommersiella villkor med syfte att verksamheten skall gå ihop.

Regeringen vill inte principiellt skilja ut glesbygdshandeln från annan handel. Vi tycker alltså inte att man skall säga att handeln i allmänhet skall gå

ihop, men om affärerna ligger i glesbygd skall man inte uppställa det kravet. Vi tycker tvärtom att det är oerhört väsentligt att för glesbygdshandeln skall gälla i princip samma riktlinjer som för all annan handel, nämligen att verksamheten skall sträva efter att gå ihop.

Sedan kan man komma fram till att det med hänsyn till konsumenter i glesbygd och med hänsyn till den butiksnedläggning som skett kan finnas skäl för statsmakterna att på olika sätt försöka finna vägar för att ge glesbygdshandeln möjlighet att fortsätta. Det har den här regeringen inte tvekat att göra, lika litet som dess företrädare. Men stödet utifrån får aldrig bli det första alternativet, utan stödet skall komma till när andra faktorer inte kan svara för att handeln på ett tillfredsställande sätt i konsumenternas intresse upprätthålls och bibehålls. Stödet utifrån är alltså i vissa fall en nödvändighet, men det får inte vara ett syfte.

Det var intressant att höra om herr Alsén anser att företag, därför att de ligger i glesbygd, inte skall ha som ambition och målsättning att drivas efter företagsekonomiska kriterier. I så fall har herr Alsén intagit en position som jag inte känner igen från handelns egna utsagor och inte heller från Kooperativa förbundets egna utsagor. Handeln själv har inte uttryckt någon entusiasm för driftstöd i någon form, utan man är gladare om insatser görs för att man utan omfattande subventioner skall kunna driva en livskraftig handel. Det tycker jag är någonting som vi bör ta fasta på.

Hans Alsén frågade mig sedan vilka vidgade servicefunktioner det finns för lanthandeln och hur jag ser på dessa. Därvidlag har konsumentverket kartlagt att en hel del nya funktioner skulle kunna läggas på glesbygdshandeln. Den skulle t. ex. kunna stå till tjänst med sådana varor som försäljs i tåtorterna och sådana servicefunktioner som konsumenterna där förses med, såsom apotek, systembolag, post, tipstjänster, penninglotterifunktioner etc. Konsumentverket har också undersökt vilka ersättningar som utgår till glesbygdshandeln för att den tar på sig sådana funktioner. Det arbetet är redovisat i en rapport, och med utgångspunkt i den rapporten håller verket nu på att förhandla med berörda verk angående ombudskap samt vilka ersättningsgrunder som skall gälla för att glesbygdshandeln skall kunna tillhandahålla ifrågavarande tjänster. Verket skall emellertid inte låta sig nöja med detta, utan det skall försöka ta reda på om det också finns andra funktioner, såväl privata som offentliga, som kan läggas på glesbygdshandeln. Jag vill här starkt understryka att jag för egen del fäster stor vikt vid att tidningsdistributionen i glesbygderna kan fungera på ett tillfredsställande sätt – det är ju ett grundläggande liberalt krav att människorna skall kunna nås av det tryckta budskapet. Där vill jag gärna se att man kan finna både vägar som ger konsumenterna i glesbygderna möjlighet att ta del av innehållet i tidningarna och kanhända också vägar för att öka servicen åt glesbygdshandeln.

Sedan något om varuförsörjningsplanerna. Där kan konstateras för det första att inom det inre stödområdet 31 av 34 kommuner antingen redan har antagit sådana planer eller håller på att upprätta dem och för det andra att det ingår i kommunernas planering att beakta behovet av butiker. Jag är övertygad om att ingen kommun vill avsäga sig ansvaret för och skyldigheten

att ta med detta vid sin planering. Jag är också övertygad om att man – om man över huvud taget hyser någon tilltro till den kommunala självstyrelsen och alltså tror att den skall kunna fungera – inte kan lägga på de kommuner som inte behöver några varuförsörjningsplaner med hänsyn till sina konsumenters intressen en obligatorisk skyldighet att utarbeta sådana planer. Jag tror inte att staten å ena sidan kan värna om kommunal självständighet och visa tilltro till kommunernas vilja att handla med hänsyn till sina medborgares intressen och å andra sidan, i en mängd ärenden och kanske ofta i oträngt mål, kan lägga på kommunerna en planering som de själva inte anser angelägen.

Det förefaller vara så att herr Alsén utgår från att kommunerna inte skulle känna sitt ansvar för att deras medborgare genom detaljhandeln får den service som de behöver och att det finns kommuner som skulle negligera sitt ansvar i en sådan grad att de, trots att man där anser att det finns ett behov, ändå inte skulle utarbeta de planer som är en förutsättning för att statligt stöd skall kunna utgå. Jag tror inte detta om kommunerna, men det var intressant att höra att herr Alsén tror att kommunernas horisont är så begränsad när det gäller deras handlande.

Jag skulle här kanske också säga att det ju inte bara är på detta sätt som statsmakterna har att ta ansvar för handeln, inkl. glesbygdshandeln. Den förutvarande regeringen beslöt t. ex. att slopa den allmänna arbetsgivaravgiften. Regeringen har också fört en ekonomisk politik som innebär att konsumtionen på nytt börjat öka, vilket är en oerhört viktig förutsättning för att handeln över huvud taget – alltså inkl. glesbygdshandeln – skall fungera enligt tillfredsställande lönsamhetsnormer. Om vi i de här avseendena hade fört den politik som den socialdemokratiska regeringen, först i regeringsställning och senare i opposition, har velat göra till sin, skulle det för butiker över lag och inte minst för de butiker som Hans Alsén har tagit upp i interpellationen, ha inneburit ett väsentligt högre kostnadsläge och därigenom väsentligt större svårigheter för dem att klara sina mycket viktiga funktioner för människorna i glesbygd.

HANS ALSEN (s):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för att han velat utveckla vidare synpunkter på den här frågan.

Han gjorde en del påståenden som jag tycker det är värdefullt att få bemöta med klara och entydiga uppgifter.

Först gällde det i vad mån jag ville ställa mig bakom vad som sades i varje del av de citat jag anförde. Jag tror att jag, när jag använde citaten, klargjorde att det var för att belysa hur handelns olika organisationer såg på situationen och därmed också – och det är det primära i det här sammanhanget – hur de såg på konsumentens situation. Jag använde alltså de olika citaten för att belysa den verklighet som jag tycker att handelsministern litet för lättfärdigt förbigick i sitt interpellationssvar.

Jag tycker det är värdefullt att handelsministern och jag kan komma fram

till en gemensam grund att stå på. Jag menar också att kommersiell verksamhet – och det är det vi talar om – skall gå ihop. Det måste vara målsättningen. På den punkten råder inga delade meningar. Men jag pekade på svårigheten att få "det hela att gå ihop" när man samtidigt av handeln kräver starkt socialt engagemang i glesbygd och hård rationalisering i tätorter och annorstädes där man bedriver verksamhet. I ett sådant förhållande kan konsumenten komma i kläm. Det är konsumenten jag väljer som utgångspunkt för den här diskussionen, och det är för konsumentens skull vi behöver ett glesbygdstöd som är så utformat att det givetvis inte medför minskat krav på kommersiellt god hantering i handeln i dess helhet utan som är avskiljbart med den sociala motivering stödet skall ha. Det är viktigt att påpeka det. När man bygger upp ett sådant stöd är det viktigt att man gör det på ett sådant sätt att det upplevs som rejält och meningsfullt. Det är det jag vill ha sagt. Och jag förmodar att det är det Svante Nycander menar i sin ledare, att statsmakten bör arbeta efter den hypotesen. Tyvärr måste jag instämma med Svante Nycander i hans skildring av den tidigare handelsministern. Den gäller också dagens handelsminister – båda är, glädjande nog, närvarande i kammaren. Det finns en slags vidskeplig syn på problemen även hos dagens handelsminister.

Sedan vill jag beröra frågan om kommunernas skyldigheter. Jag tror jag sade i min inledning att jag kan förstå om handelsministern från sin liberala utgångspunkt menar att allt ordnar sig nog bäst utan inblandning – var och en som finns ute i samhället tar ansvar och är beredd att ta det när det behövs. Handelsministern menar alltså att alla kommuner är beredda att ta sitt ansvar på det här området när det behövs. Jag är inte säker på att det är riktigt på det sättet. Jag menar inte med detta något negativt om kommunalmännen. Men det är så pass mycket som läggs på kommunerna i dag att det bör vara statsmaktens skyldighet att göra så klara prioriteringar att kommunalmännen och -kvinnorna känner vad statsmakten har för intentioner. Jag menar att statsmaktens intentioner på det här området är alltför vaga. Det skulle behövas – och det var även distributionsutredningens förslag – obligatoriska varuförsörjningsplaner för konsumenternas skull. Jag upprepar det igen.

Jag instämmer gärna i handelsministerns resonemang om att vi behöver få fart på konsumtionen, inte för konsumtionens skull utan för att vi den vägen också kan få ett slut på konsumenternas svårigheter, på den svångremspolitik man talar om i Köpmannens artikel, som jag citerade. Det är viktigt. Jag ställer alltså en ny fråga till handelsministern som jag är tacksam om jag kan få svar på:

Upplever handelsministern och regeringen det så att de olika former för att stimulera köpkraften och stötta de svaga konsumenterna som man skymtat i olika förslag från regeringen verkligen ändrar de förhållanden som skildrades i tidningen Köpmannens artikel i september och som då gav en bild av ett ras i människors sätt att konsumera? Tror handelsministern att de åtgärder som nu sätts in för att stödja konsumenterna verkligen kommer att skapa bättre förhållanden också för handeln?

Måndagen den
20 november 1978

*Om glesbygdshan-
deln*

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! För det första: Hans Alsén har naturligtvis rätt i att det är många uppgifter som läggs på kommunerna, men de blir inte färre om man som Hans Alsén föreslår också skall tvinga de kommuner som inte har något behov av varuförsörjningsplaner att i likriktningens namn ändå genomföra sådana. Regeringens system innebär att de kommuner som har behov därav skall genomföra varuförsörjningsplaner frivilligt. Vi utgår ifrån att de kommuner som känner att det finns ett behov av varuförsörjningsplaner också genomför sådana. Av de siffror som jag tidigare nämnde framgår att i inre stödområdet har 30–31 kommuner av 34 redan tagit initiativ i den riktningen. Det tyder väl på att dessa kommuner känner ett ansvar. Men varför skulle kommuner, där det inte finns behov av varuförsörjningsplaner, tvingas att utarbeta sådana bara för att det i andra kommuner finns ett behov? Den typen av detaljreglering, ökad byråkrati och ökade onödiga uppgifter för kommunerna känner den här regeringen inte något som helst behov av att ställa sig bakom.

För det andra: De stödformer som finns ger så litet, säger Hans Alsén, att det inte lönar sig att begära något. Å ja, det gör det väl ändå! Man har kunnat konstatera att handeln är ganska väl medveten om det stöd som den har möjlighet att få. Tidningen Land har gjort en undersökning som visar att 63 % av alla lanthandlare känner till möjligheterna till stöd för glesbygdshandeln. Men hittills har konsumentverket fått in endast fyra ansökningar om ett belopp på tillsammans 140 000 kr. Det finns alltså ett väsentligt större belopp att ta av när behoven visar sig föreligga.

För det tredje: Det är inte sant att utvecklingen nu går i en katastrofal riktning. Tvärtom har av olika skäl, framför allt på grund av den ekonomiska politik som den förutvarande och den nuvarande regeringen fört, utvecklingen vänts till det bättre. Det har resulterat i att antalet nedlagda detaljhandelsföretag under de senaste åren minskat mycket kraftigt. I början på 1970-talet försvann ungefär 1 000 sådana butiker per år. De senaste åren har antalet nedläggningar sjunkit till 400. Därtill kommer nyetableringar av ungefär 200 företag. Det finns också undersökningar som visar att antalet butiker minskar lika kraftigt i Stockholm som i övre Norrland. Man har alltså i dag inte något egentligt underlag för påståendet att glesbygdshandeln från dessa synpunkter skulle ha en mera negativ utveckling än annan handel.

Men vi har uppmärksamheten riktad på de här frågorna, Hans Alsén, det vill jag starkt understryka. Det har vi därför att vi fäster mycket stor vikt vid att konsumenter i glesbygd inte skall få sin situation försämrad utan att det för var och en i landet – var han än bor – skall finnas möjlighet att få del av den varuförsörjning som är väsentlig för familjen. Därför har vi en strävan, som jag beskrev tidigare, att vidga varusortimentet och ge detaljhandeln i glesbygden fler uppgifter, t. ex. i fråga om apoteksvaror, tipstjänst, lotterier o.d., än vad den hade tidigare. Det är uppgifter som inte fanns med i distributionsutredningens förslag men som den föregående och den nuvarande regeringen har tagit fram för att vidga serviceutbudet just för detaljhandeln i glesbygd.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att volymökningen i handeln verkar vara på väg uppåt. Enligt uppgifter som jag har fått har den vuxit med 3 % under tredje kvartalet i år. Regeringen vill – och det vet Hans Alsén – ytterligare stimulera konsumtionen och har framlagt ett paket för ytterligare konsumtionsstimulans. Det är regeringens förhoppning att paketet vinner riksdagens stöd. Jag vill kraftigt understryka att det är behövligt att en konsumtionsökning av det slag som regeringen har föreslagit kommer till stånd. Det vore olyckligt om riksdagen i olika avseenden skulle göra sådana ingripanden i paketet att handeln och andra näringar därigenom inte stimuleras såsom regeringen har förutsatt.

Jag är tacksam för Hans Alséns klara tillkännagivande att han tycker det är bra om företag, inkl. handelsföretag, går ihop och att detaljhandelsföretag i – jag tolkar honom så – både tätort och glesbygd skall drivas på ett sådant sätt att man siktar på att företagsmässiga kriterier skall uppfyllas och att företagen skall gå ihop ekonomiskt. Om vi har den gemensamma utgångspunkten, tycker jag att förutsättningarna bör vara mycket goda för att vi skall kunna komma överens om formerna för att till konsumenternas bästa bevara en väl fungerande service i alla typer av kommuner, också i glesbygd.

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Den fråga som f. n. diskuteras är utomordentligt betydelsefull, och eftersom den, som har framgått av debatten, i viss utsträckning berör tolkningar av åtgärder som jag tidigare har vidtagit har jag velat framföra några synpunkter.

Utgångspunkten är att den beskrivning av läget som framgått av de inlägg som Hans Alsén här har gjort föga överensstämmer med verkligheten. Takten i nedläggningen av butiker har, som vi just har hört, tidigare varit snabbare än under de år som jag har varit handelsminister. Under den perioden har en mycket kraftig uppbromsning skett i nedläggningen av butiker. Det är betydelsefullt att slå fast detta för att det inte skall spridas några felaktiga föreställningar.

Hur kan man åstadkomma en sådan uppbromsning i butiksnedläggningar? Jag tror att man innan man börjar resonera om olika stödformer måste göra absolut klart för sig att man inte når resultat om man inte utvecklar en ekonomisk politik som ger grundläggande styrka åt landet och dess ekonomi. Ingen stödform kommer på sikt att ha någon särskild kraft om inte ekonomin har en egen inneboende kraft. Den tidigare regeringens insatser på det området har varit utomordentligt betydelsefulla.

Det skulle vara intressant att höra Hans Alséns kommentar till hur läget egentligen skulle ha varit om man hade fört den typ av ekonomisk politik – med en lång rad höjningar av arbetsgivaravgifterna och med motstånd mot slopandet av den allmänna arbetsgivaravgiften – som socialdemokraterna under de här åren har förfäktat. Hur skulle kostnadssituationen ha varit ute i handeln? Vilka möjligheter hade funnits att göra sig gällande i denna personalintensiva näring? Hur skulle situationen ha varit om man dessutom inte hade vidtagit växelkursändringarna? Jo, vi hade fått en utomordentligt

dålig ekonomisk utveckling i landet över huvud taget med en mycket dålig köpkraft hos folk. Och till sist är det ändå det som är avgörande för vad det finns för möjligheter för handeln.

Jag tror att det grundläggande är att man måste försöka skapa styrka i landets ekonomi, annars kommer inte handeln eller någon annan näring att fungera hur många bidrag man än hittar på.

Eftersom ledaren av Svante Nycander i Dagens Nyheter har varit på tapeten skulle jag vilja säga att det är en ganska konstig artikel. Mot slutet av densamma skriver han: "Konsumentverket lägger snart fram en rapport om samordnad service" – ute i glesbygdsområdena. "Inte ens handelsministern" – dvs. då jag – "lär hitta något principiellt farligt i den tanken."

Jag skulle då vilja påminna herr Alsén om att när jag blev handelsminister och hade att ta ställning till distributionsutredningens förslag fanns där inte en enda tanke om hur man skulle kunna försöka öka den egna livskraften i glesbygdssaffärerna. Det fanns inte en idé -- trots att utredningen hade hållit på i fem år – om hur man skulle kunna tillföra dessa affärer ytterligare verksamheter som dels skulle ge dem förbättrat inkomstunderlag, dels locka fler kunder till affärerna, kunder som inte lika ofta skulle behöva åka in till centralorten för att göra affärer.

Därför gav jag konsumentverket i uppdrag att noga försöka granska vilka möjligheter som fanns på det här området. Det är därför – och det belyser det något underliga i den tidningsartikel som vi kommit att diskutera – litet förvånande att sedan behöva läsa att inte ens jag skulle hitta något principiellt farligt i tanken att man skulle avancera just den här vägen. Nej, det gör jag inte. Klart är att detta är en betydelsefull metod för att försöka ge egen livskraft åt dessa butiker.

När man sedan jämför det stöd som utgått till handeln i olika former med det stöd som gått till de verkligt stora krisnäringarna är det två saker jag vill säga. För det första: Det går inte att jämföra krisen i stålindustrin, varvsindustrin etc. med den typ av problem som handeln haft under senare år. För det andra: De stödinsatser som är gjorda för dessa senare verksamhetsgrenar kommer alldeles uppenbarligen handeln till godo indirekt – i och med att personer som bor på en ort har kvar sina arbeten så har de också inkomster som de kan använda att handla för.

Det är sedan uppenbarligen ett ganska svårt problem att utforma ett driftstöd som fungerar utan att allvarligt snedvrider konkurrensen mellan affärer som kanske ligger bara några kilometer ifrån varandra och att utforma det så att det inte förtar den egna initiativkraften hos de olika butiksinnehavarna – stöd har en viss tendens att göra det. Det skulle vara intressant att få påminna Hans Alsén om att distributionsutredningen på fem år inte lyckades fundera ut ett system för driftstöd som kunde anses rimligt. Utredningen hittade på ett driftstöd som skulle vara på ett i kronor räknat lika blygsamt belopp som det som den tidigare regeringen anslog och som skulle utgå i proportion till den omsättning en affär hade. Det var alltså ett ganska tokigt utformat system, där det snarast var den större affären som skulle få mer pengar än den mindre.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag vill gärna se det förhållandet att vi har såväl den nuvarande som den tidigare handelsministern här i dag som ett bevis på att både den nuvarande regeringen och representanter för den tidigare tillmäter den här frågan stort intresse och anser att den har stor betydelse – och det noterar jag med glädje. Jag vill också gärna säga att jag tycker att handelsministern – den nuvarande – i sitt senaste inlägg uttalade sig på ett sätt som jag gärna hört honom göra direkt i interpellationssvaret. Handelsministern lyfte klart fram konsumenten och konsumentens besvärliga situation och uttalade sig på ett sätt som jag sätter värde på. Jag drar därför den slutsatsen att handelsministern är beredd att noga följa de här frågorna, vilket han sade klart ut, och även att överväga, om det visar sig möjligt och lämpligt, att öka det direkt pekuniära stödet. Jag är tacksam för att ha fått den klara deklarationen.

Sedan är vi tydligen alltså oense om detta med varuförsörjningsplanerna, om de skall vara frivilliga eller obligatoriska. Handelsministern menar att de skall vara frivilliga och att när behov uppstår kommunerna så att säga omedelbart är beredda att se till att planer kommer fram därest det inte finns några. Jag menar att när man får klart för sig att det här behovet existerar kan det vara för sent. Utvecklingen går tyvärr väldigt snabbt på det här området. Det finns enheter som snabbt kan bli i behov av stöd. Om då inte sådant stöd kan utgå på grund av avsaknaden av varuförsörjningsplaner försätter man konsumenten – det är det som är det viktiga här – i en besvärlig situation. Det är inte på något sätt uttryck för en undervärdering av de kommunalt ansvariga, om vi säger att det är obligatoriskt att ha varuförsörjningsplaner för konsumenternas skull. På den punkten är vi oense, men jag har den meningen.

Sedan vill jag gärna till Staffan Burenstam Linder säga att det var värdefullt att han som handelsminister för konsumentverket påpekade behovet av att finna positiva former – om man nu vill göra den värderingen – för glesbygdshandeln att öka sin intäktssida och sin servicegrad, t. ex. genom åtaganden för samhällelig service. Jag tycker det var värdefullt och det skall han ha ett erkännande för. Konsumentverket har också på ett fint sätt redovisat förslag och tankar i dessa sammanhang. Den nuvarande handelsministern har också sagt att han uppskattar dessa tankar och är beredd att så småningom ge dem ett konkret innehåll. Det tycker jag är värdefullt. Det kan förhoppningsvis på sina ställen medverka till att bevara glesbygdshandel och därmed service i vidare mening.

Sedan säger Staffan Burenstam Linder att takten i nedläggningen av butiksenheter i glesbygd har minskat. Det är riktigt. Det har också handelsminister Cars påpekat. Men man skall då veta att den stora nedläggningen tidigare är ändå ägde rum från en relativt hög nivå när det gällde antalet butiker i glesbygd. I dag är vi nere på en sådan låg nivå när det gäller antalet enheter i glesbygderna att vi över huvud taget inte har råd att mista egentligen någon enhet. Det är problemet.

Ser man det förhållandet mot bakgrund av vad jag sade inledningsvis när

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

Om glesbygdshandeln

jag citerade artikeln i Köpmannen nr 38 – nämligen att det sker en dramatisk ökning av arbetslösheten och att det sker ett stort antal konkurser inom detaljhandeln – har man anledning att känna stor oro inför situationen, framför allt när det gäller glesbygdshandeln. Det är just där vi i första hand finner de olönsamma enheterna. Skall man komma till rätta med sina kostnadsproblem i den konkurrenssituation som råder och som vi i princip menar skall upprätthållas i den här delen av näringslivet, tvingas man som sagt lätt operera bort icke lönsamma enheter. Det kan innebära att många konsumenter som redan har mist en stor del av den service som tidigare funnits också mister sin affär. Det är det vi måste försöka motverka.

Jag är medveten om att det inte alltid är så lätt att hitta lämpliga former för stöd, men det får inte innebära att man förtrottas i sin strävan att göra det så bra som möjligt. Jag vill gärna till sist i handelsministerns senaste inlägg lägga in en hel del positiva värderingar som det finns anledning att ta fasta på.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Helt kort om varuförsörjningsplanerna: Utgångspunkten för den nuvarande regeringen är att vi har tilltro till att kommunerna själva bäst känner till de problem som finns inom kommunerna. Om någon snabbt upptäcker när en varuförsörjningsplan behöver tas fram, så är det kommunen och inte den centrala myndigheten i Stockholm. Hans Alsén tycks tro det motsatta: att man i Stockholm har lättare att överblicka utvecklingen än vad man har i kommunerna. Jag delar inte den uppfattningen.

Han menar att konsekvensen av att man inte kan lita på kommunerna på denna punkt är att man måste fatta ett centralt beslut i Stockholm av innebörden att alla kommuner skall ha varuförsörjningsplaner. Jag tycker det vore ett olyckligt beslut och jag har angivit varför. Då lägger man uppgifter på kommunerna som inte stämmer med deras prioriteringar och som de själva inte vill ha. Det påminner om historien om maskinen som kan raka alla hakor: Alla har inte samma haka, men när de använder den här maskinen får de det. Jag tycker alltså inte att det är en särskilt bra modell att tvinga kommuner att göra något som de själva inte upplever att deras medborgare har behov av.

Sedan vill jag också erinra Hans Alsén om att ingen butik i inre stödområdet som är ensam på en ort har fått avslag på sin ansökan om statligt stöd. Hans Alsén och jag är helt uppenbart överens om att konsumenterna inte skall lämnas utan möjligheter att tillgodose sitt behov av de dagligvaror som de aktuella butikerna kan förse dem med. Jag kan försäkra Hans Alsén om att det här är en uppgift som denna regering fäster mycket stor vikt vid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om regeringens planer på samarbete med Italien i fråga om B3LA-projektet

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

Försvarsministern LARS DE GEER erhöll ordet för att besvara Åke Gustavssons (s) den 20 oktober anmälda interpellation, 1978/79:52, och anförde:

Herr talman! Åke Gustavsson har fråga mig om jag anser att det är rimligt att Sverige samarbetar med Italien för att utveckla och producera krigsflygplanet B3LA samt, om så är fallet, enligt vilka grunder det kan ske.

Genom flygindustrikommitténs betänkande har regeringen fått ett viktigt underlag för sitt ställningstagande i flygplansfrågan. Förslaget skall nu studeras och diskuteras i regeringen. Mitt mål är att flygplansfrågan för försvarets del skall lösas inom den ekonomiska ramen för 1977 års försvarsbeslut. Ett besked om regeringens ställningstagande kommer att lämnas så snart som detta är möjligt.

Jag vill emellertid ta upp några allmänna aspekter på samsarbetsfrågorna och vill därvid till att börja med konstatera att vi aldrig har varit och inte heller i framtiden kommer att kunna vara helt oberoende av utlandet när det gäller anskaffning av vapen. Mycket talar för att detta beroende kan komma att öka. Med hänsyn till detta och i syfte att säkerställa att vi kan få tillgång till materiel och tekniskt kunnande har vi träffat avtal om informationsutbyte, köp och i vissa fall samarbete med en rad stater. Bland dessa är Italien, med vilket träffades ett s. k. sekretesskyddsavtal den 6 september 1976. Avtalen finns förtecknade i det av UD utgivna registret över Sveriges överenskomelser med främmande makter.

Sammanfattningsvis kan man säga att den hittillsvarande politiken har inneburit att det under vissa förutsättningar är fullt möjligt att samarbeta med en – även alliansbunden – stat kring bestämda projekt. Olika samsarbetsformer kan då bli aktuella – från ren licenstillverkning till ett utvecklings- och produktionssamarbete. Självfallet måste man därvid i varje särskilt fall pröva formerna för samarbetet och med vilket land det bedrivs.

Om ett utvecklings- och produktionssamarbete skulle bli aktuellt i något fall är det en självklarhet att de svenska reglerna för vapenexport måste tillämpas.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Svenska folket har under den borgerliga regeringen fått uppleva en rad turer kring B3LA-projektet. De flesta har nog trott att den nuvarande folkpartiregeringen skulle ta sig samman och äntligen säga nej till B3LA när flygindustrikommittén visat att det är möjligt att tillgodogöra sig investeringarna i Viggenprojektet. Det är alltså en enig kommitté som på den punkten visat att denna möjlighet föreligger.

Nu får vi i stället mot all förmodan uppleva nya turer. I våras var det omöjligt för industrin att bygga upp något annat lätt attackplan eller skolflygplan än B3LA. I dag kommer man med nya förslag. Jag syftar på det s. k. SK38-projektet som kan utvecklas till ett attackplan och som då skulle

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

heta A38. Ekonomiskt hoppas industrin kunna göra detta genom att skjuta på kostnaderna några år framåt i tiden. Mottot tycks vara: Något billigare i dag och dyrare i morgon. Eftersom flera borgerliga politiker ser detta som frälsningen, vill jag varna försvarsministern för att försätta sig i samma situation som Döbeln vid Jutas, då han till sin läkare tvingades säga:

” --- tänk ut en sats, min herre,
som gör mig för i morgon sjufalt värre,
men hjälper mig i dag på mina ben!”

Både de anställda inom flygindustrin och svenska folket har fått nog av alla turer i flygplansfrågan och väntar sig att landets regering – även en kluven folkpartiregering – skall ta sig samman och gå till beslut. Från socialdemokratisk sida har vi aldrig trott på B3LA, av det enkla skälet att det vida överstiger vad vi har råd med. Genom att den borgerliga regeringen drog B3LA i långbänk har vi förlorat både tid och hundratals miljoner. Därför måste regeringens beslut komma snarast.

Och här är min första fråga: Varför kan inte försvarsministern redan nu inför kammaren säga, att det blir inga byxor av B3LA-skinnet?

Utöver det självklara konstaterandet, att Sverige inte kan vara helt oberoende av utlandet när det gäller vapen, hänvisar försvarsministern beträffande Italienaffären till ett sekretesskyddsavtal från den 6 september 1976. Med detta försöker försvarsministern att på ett försåtligt sätt tala om, att det i själva verket var den socialdemokratiska regeringen som inledde informationsutbytet i fråga om det svenska B3LA och det italienska AMX. Den bilden är helt felaktig. Den socialdemokratiska regeringen har inte skrivit några avtal med främmande makt om detta flygplan.

Detta bekräftades också vid en föredragning inför flygindustrikommittén av statssekreteraren Gunnar Nordbeck. Han sade att generalen Olin, som är chef för flygavdelningen inom försvarets materielverk och därmed håller i kontakten med Italien, fick kännedom om de italienska planerna på ett nytt flygplan i juni 1977. Sanningen är också att den borgerliga regeringen så sent som i mars 1978 beslutade att teckna ett avtal om informationsutbyte angående B3LA och AMX-projektet.

Det avtal som försvarsministern anger i sitt svar aktualiserades i samband med att den svenska regeringen övervägde att köpa färdigutvecklade robotar. Därmed torde vi också kunna lägga ansvarsbördan när det gäller Italienavtalet på den borgerliga regering i vilken också folkpartiet ingått.

Så över till sakfrågan. Det är, menar försvarsministern, fullt möjligt att samarbeta med en stat kring bestämda projekt. Ja, det har ingen förnekat. Och visst kan olika samarbetsformer väljas. Jag kan också instämma i självklarheten att man i varje särskilt fall bör pröva formerna för samarbetet och med vilket land det bedrivs. Men den borgerliga regeringens slutsats var en annan än min på den här punkten. Därför kvarstår också den fråga till den nya regeringen som jag ställde i min interpellation, nämligen:

”Anser försvarsministern att det är rimligt att Sverige ingår i ett samarbete med Italien för att utveckla och producera krigsflygplanet B3LA?

Om så är fallet, efter vilka grunder kan det ske?”

Det minsta man kan begära är att försvarsministern svarar på frågor som är ställda i en interpellation.

Jag menar att det är ett allvarligt avsteg från den av socialdemokraterna förda politiken som gjorts genom att man nu prövar möjligheten till samutveckling av komponenter med Italien. Skälet är ganska enkelt. Italien fören vapenexportpolitik som har mycket litet gemensamt med Sveriges, och i ett samutvecklingsprojekt riskerar vi att bli indragna i vapenexportaffärer som strider mot den svenska vapenexportlagen.

I flygindustrikommittén tittade man på dessa frågor från principiella utgångspunkter. Efter att ha slagit fast att prövningen av utländsk samarbetspartner måste ske från mycket restriktiva utgångspunkter säger kommittén att ett nödvändigt villkor från svensk sida torde vara att ett samarbete endast sker med länder som är beredda att acceptera att försäljning av aktuellt system till tredje land skall ske i enlighet med de svenska reglerna för krigsmaterielexport. Och kommittén fortsätter med att säga att detta leder till att samarbete företrädesvis får sökas med länder som har en med Sverige likartad syn på krigsmaterielexport.

Då kan man fråga sig: Har Italien en med Sverige likartad syn på vapenexporten? Nej, jag kan ge flera exempel på att så inte är fallet. Trots att Sydafrika är föremål för ett av FN år 1963 första gången beslutat vapenembargo har enligt SIPRI:s årsbok mer än en fjärdedel av Italiens vapenexport gått till rasistregimen i Sydafrika. Mer än en tredjedel av exporten har vidare gått till schahen av Iran. Och det landet har ju också ur demokratisk synpunkt sina sidor, om man skall uttrycka sig försiktigt.

Ett av de bolag som svenska staten i händelse av samarbete skulle få mycket att göra med är det italienska Macchi, som har byggt upp en stor del av Sydafrikas flygindustri. Så sent som 1973 gav Italien licens för tillverkning av sitt Impalapan i Sydafrika.

Mot denna bakgrund frågar jag – och det är i det här sammanhanget min tredje och min fjärde fråga – försvarsministern följande:

Delar försvarsministern flygindustrikommitténs syn på valet av samarbetspartner?

Om så är fallet, vilka åtgärder kommer försvarsministern att vidta för att häva samarbetet med Italien på den här punkten?

Till slut: Beträffande ett framtida flygplan kan man konstatera att nu har regeringen bollen. Beslutsvåndan tycks vara stor. Grovt sett har man tre alternativ: att bygga B3LA, att vidareutveckla Viggen – A20 alltså – eller att skjuta kostnaderna framför sig. Samtliga alternativ innebär att flygindustrin får genomgå en omställningsprocess. B3LA medför långt större kostnader än vad vi har råd med, och att skjuta kostnaderna framför sig löser inga problem. Men A20 kan rymmas även inom socialdemokraternas försvarsram.

Politiskt innebär valet att regeringen antingen bygger upp en block- och konfrontationspolitik tillsammans med moderaterna eller också att man söker en samförståndslinje ihop med socialdemokraterna.

Väljer regeringen det första alternativet, kan jag försäkra försvarsministern att socialdemokratin då är beredd att ta upp kampen, men väljer regeringen

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

det andra alternativet så är också socialdemokratin beredd att ta sitt ansvar.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Åke Gustavsson har förvisso rätt i att mycket av stor vikt i flygplansfrågan har hänt under den senaste veckan. I tisdags fick regeringen ett i kvalitativt hänseende enhälligt uttalande från flygindustrikommittén, och därigenom preciserades det alternativ, som flygindustrikommittén under sina direktiv var beredd att rekommendera till en vidareutveckling av Viggen till A20.

I fredags fick vi så ett ursprungligen från industrin kommande förslag, som innebär ett nytt projekt kallat SK38/A38. När Åke Gustavsson säger att det nu är dags för regeringen att handla, vill jag påpeka att de nämnda projekten kommit oss till handa under de senaste sex dagarna och att man rimligtvis bör begära att regeringen tänker sig för en smula i så stora frågor som det dock handlar om.

På Åke Gustavssons första fråga vill jag svara att det nu finns två alternativ som är aktuella för regeringen i flygplansfrågan. Det ena är FLIK-utredningens alternativ med vidareutveckling av A20, det andra är SK38/A38-projektet. Svaret på Åke Gustavssons konkreta fråga är alltså att B3LA inte är aktuellt f. n. och inte heller några andra ytterligare projekt. Det beskedet kan jag alltså i dag ge Åke Gustavsson.

Åke Gustavssons andra fråga gällde om det är rimligt att vi samarbetar om B3LA med Italien. Nu är B3LA-projektet alltså bortfört ur diskussionen, varför just detta projekt inte är aktuellt. Men det gamla sekretessavtalet med Italien träffades av den socialdemokratiska regeringen den 6 september 1976, och därför kan det kanske vara av intresse att höra vad dåvarande handelsministern Kjell-Olof Feldt i propositionen 1971:146 sade om samarbete med utländska länder rörande krigsmateriel: "Som utredningen anfört och jag tidigare framhållit medför den tekniska utvecklingen att Sverige med begränsade resurser får allt svårare att följa med i den tekniska utvecklingen och med egen produktion täcka hela den sektor som är av betydelse för det svenska försvarets behov. Det är som jag också tidigare framhållit inte tänkbart att vi med hjälp av export av krigsmateriel kan klara detta problem. Det kan därför bli nödvändigt att i framtiden inleda samarbete med företag i andra stater. I ett sådant samarbete måste samarbetspartnern komma med på ett mycket tidigt stadium. Vid samarbetsavtal mellan företag i Sverige och i andra länder om gemensam utveckling och produktion av krigsmateriel bör sådan utförsel till det andra landet som föranleds av avtalet medges oavsett förhållanden som tidigare angivits som hinder för krigsmaterielexport. Dock gäller även i detta fall de tidigare angivna ovillkorliga exporthindren."

Svaret på Åke Gustavssons andra fråga blir alltså nej, eftersom jag inte bedömer att B3LA över huvud taget längre är ett aktuellt projekt. Jag har inte anledning att uttala mig om samarbetsprojekt som kan komma att aktualiseras i framtiden. Vad gäller principerna för hur sådana propåer om samarbete kommer till tror jag inte att det föreligger några principiella skillnader mellan

regeringen och socialdemokraterna.

I en tredje fråga undrar Åke Gustavsson om några åtgärder från regeringens sida är påkallade i anledning av hans spörsmål och i anledning av ett eventuellt upphävande av avtalet med Italien om sekretesskydd. Svaret är att jag inte anser att något upphävande av gällande avtal är aktuellt. I princip delar jag i övrigt FLIK:s bedömning att man måste vara mycket noggrann vid val av partner för samarbete. Men det finns i dag inget aktuellt projekt, och därför blir mitt svar att något upphävande av sekretessavtalet inte är aktuellt och att jag delar FLIK:s uppfattning i frågan om valet av samarbetspartner.

ERIC KRÖNMARK (m):

Herr talman! När man lyssnar till Åke Gustavsson och vet om den sakliga bakgrunden till att han ställt denna interpellation, slås man av att herr Gustavsson blåser upp den principiella frågan till att bli betydligt större än den egentligen är. Herr Gustavsson som ledamot av flygindustrikommittén vet precis vad det är fråga om. Det har han fått veta genom de föredragningar som skett inom denna kommitté.

Det har varit fråga om att inom ramen för det sekretessavtal som finns med Italien undersöka de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för ett eventuellt samarbete när det gäller nyutveckling av ett attackplan. Detta var icke bundet till att det skulle vara ett gemensamt vapenprojekt på alla områden.

Detta är ingenting vare sig speciellt eller uppseendeväckande. Som det framgått här tidigare har Sverige liknande sekretessavtal med en rad länder, vilket är ett normalt förfarande som jag trodde att även socialdemokraterna allttjämt ställde sig bakom, eftersom de gjorde det på den tiden då de befann sig i regeringsställning. Då skulle vi undersöka förutsättningarna för att kunna producera svenska vapensystem till lägsta möjliga kostnad.

Vad som inträffade var att när flygindustrikommittén fick det föreliggande materialet, som alltså lyder under sekretesskyddsavtalet – det var sålunda en förtrolig information – gick Åke Gustavsson mitt under sommaren, när riksdagen inte var samlad, ut och talade om att han nu hade interPELLERAT försvarsministern, trots att denna interpellation formellt sett inte kunde lämnas förrän riksdagen sammanträdde den 3 oktober.

Jag vill uttala min förundran över att en parlamentariker, som sitter med i en parlamentarisk utredning, kan hantera en fråga på detta sätt. Ett sådant beteende kan få konsekvenser för vårt land i framtiden. Det kan ju tänkas att vi i framtiden kommer att ha behov av att göra sonderingar av denna art hos en rad länder.

Hittills har man byggt på den självklara principen att sekretessreglerna skall hållas obrottsligt. Nu kan man börja fundera över vilka motiv herr Gustavsson har för att gå ut på det här sättet. Ja, ett motiv kan jag tänka mig. Åke Gustavsson vill ju i princip att svensk flygindustri så småningom skall avvecklas, och han såg väl här en fara i att man eventuellt denna väg skulle klara svensk flygindustris överlevnad. Jag förstår att detta utifrån herr

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

Måndagen den
20 november 1978

*Om regeringens
planer på samarbete
med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

Gustavssons partitaktiska synpunkter inte var önskvärt. Vad som är allvarligare är att han ställer en interpellation sedan han fått ta del av förtroligt material. Detta kan få konsekvenser i andra länder i framtiden. Det kan innebära att man från dessa länders sida kommer att visa minskad öppenhet, vilket kan vara till förfång för Sveriges intressen. Men det struntar tydligen Åke Gustavsson i. Bara han kan ta hem någon politisk poäng så är han nöjd.

Åke Gustavsson säger att detta strider mot den tidigare socialdemokratiska politiken. Jag tycker att Åke Gustavsson drar väl stora växlar på den. Jag erkänner att det inte är helt parallellt. Men jämförelsen är rimlig att göra. Vi hade faktiskt för tre år sedan ett samarbetsavtal med fyra alliansbundna stater, enligt vilket den dåvarande regeringen gav långtgående utfästelser om stöd för den produktionen även i händelse av krig. Jag har aldrig kritiserat den dåvarande socialdemokratiska regeringen för att den intog den ställningen, men med den historieskrivningen som bakgrund tycker jag att man bör vara litet mera ödmjuk i ordvalet än vad Åke Gustavsson var här. I övrigt vill jag gärna påpeka att enligt pressuppgifter från 1975 var den dåvarande regeringen även inne på sonderingar om ett vapentekniskt samarbete med ett sådant land som Venezuela. Enligt en intervju med dåvarande försvarsministern Eric Holmqvist kunde man då även tänka sig ett militärtekniskt samarbete med ett latinamerikanskt land, vilket ytterligare understryker att den moral som Åke Gustavsson här gjort sig till talesman för är något nymornad.

Försvarsministern menar att B3LA är ute ur bilden och att det endast återstår de båda alternativen A20 och SK38/A38. För min personliga del kan jag deklarera att fortfarande är B3LA ur ren facksynpunkt det optimala vapensystemet. Har vi svårigheter med ekonomin, vilket vi också har, vill jag deklarera att jag kan ställa mig bakom ett förenklat plan, bara det blir fråga om ett plan som uppfyller de operativa krav som vi måste ställa på ett kommande lätt attackplan, och ett sådant måste vi ju ha.

Jag vill med dessa ord bara säga att frågan är utomordentligt viktig och att den måste lösas på ett för landet så tillfredsställande sätt som möjligt. Jag tycker dock att herr Gustavssons anslag är sådant att jag hade anledning att göra dessa beriktiganden.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Det är intressant att delta i en interpellationsdebatt när vi nu har fått en folkpartiregering. I varje sådan debatt tycks det numera vara så att det statsråd som tvingats att avgå ser sig nödsakad att delta i debatten. Det fick vi uppleva under debatten om den förra frågan och det får vi uppleva nu också. Uppriktigt sagt tror jag inte att den åtgärden är nödvändig.

I mitt första anförande var jag kanske litet ofin därför att jag inte tackade försvarsministern för svaret på min fråga. Jag gjorde det inte av det skälet att jag inte tyckte att svaret var särskilt tillfredsställande.

När försvarsministern nu återkommit med ett andra anförande, finner jag däremot anledning att tacka för svaret därför att det innebär att folkpartiregeringen nu säger att det inte blir något B3LA, vilket jag tror att många hälsar

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

med tillfredsställelse. Det innebär också att försvarsministern därmed anser att det inte är rimligt att Sverige ingår i ett samarbete med Italien, något som herr Krönmark hade varit beredd att göra för att utveckla och producera krigsflygplanet B3LA. Vidare innebär försvarsministerns svar att han delar flygindustrikommitténs bedömning vid valet av samarbetspartner. När flygindustrikommittén skriver, beträffande synen på krigsmaterielexporten, att detta leder till att samarbete företrädesvis får sökas med länder som har en med Sverige likartad syn på krigsmaterielexport, betyder det att Italien därmed är borta ur bilden. Då menar jag att försvarsministern borde ta konsekvenserna av detta och tacka nej till fortsatt samarbete med Italien på den här punkten, såvida regeringen inte just när det gäller ordet "företrädesvis" anser – vilket tydligen den förra regeringen under Krönmarks ansvar gjorde – att det inte har någon större betydelse om samarbetspartnern är Italien, som är ett av de länder som har den mest utvecklade vapenexporten.

Sedan citerar försvarsministern vad statsrådet Feldt anförde i propositionen om samarbete med främmande makter inom krigsmaterielområdet 1971. Det var ett aldeles utmärkt citat. Det var bara synd att försvarsministern inte fortsatte med att citera den följande meningen, där statsrådet Feldt skriver om de ovillkorliga villkoren för exporthinder. Där sade den socialdemokratiska handelsministern, vilket riksdagen ställde sig bakom: "Avtal av detta slag förutsätter en mycket restriktiv prövning vid val av samarbetspartner." Sådan prövning har alltså inte skett i Italienfrågan.

Så över till riksdagsman Krönmark. Han säger: Åke Gustavsson blåser upp den här frågan, och vet man den sakliga bakgrunden till Åke Gustavssons ställningstagande kan man spekulera litet grand. Ja, om en moderat och konservativ försvarsminister tycker att det är att blåsa upp en fråga när man diskuterar Sveriges relationer med andra länder i så viktiga frågor som vapensamarbete, då gör jag det. Men jag anser att detta är en oerhört viktig fråga, i sak och principiellt.

Sedan fortsätter herr Krönmark med att säga: Åke Gustavssons agerande är oerhört farligt i själva verket. Här får man hemlig information, som Åke Gustavsson springer ut och ställer interpellationer om i riksdagen! Vad är det för dumheter som herr Krönmark pratar på den punkten? Tala om inför kammaren: På vilka punkter har jag avslöjat hemlig information? Vilka hemligstämplar har jag nonchalerat på de här punkterna när det gäller Italiensamarbete? I själva verket hade jag, oavsett statssekreteraren Gunnar Nordbecks föredragning inför flygindustrikommittén, information från SIPRI:s årsbok om samarbete med Italien. Och oavsett Nordbecks föredragning inför flygindustrikommittén var Italienavtalet känt genom massmedias medverkan. Tidningarna skrev redan under våren om detta.

Nu väntar jag mig alltså att Eric Krönmark inför kammaren talar om vilka brottsliga åtgärder jag har vidtagit.

Sedan säger herr Krönmark att han på ett sätt inte är förvånad över att jag hanterar den här frågan så som jag gör – därför att jag vill avveckla flygindustrin. Nej, så är det inte. Min målsättning är att få en regering som

Måndagen den
20 november 1978

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

äntligen säger nej till B3LA, och det har alltså den nuvarande regeringen gjort på den här punkten. Men man kan fråga sig vad Eric Krönmark har för motiv för sitt agerande när han drar upp debatten på detta sätt. Är det inte i själva verket så att Eric Krönmark har allt intresse av att sätta så mycket hemligstämplar som möjligt på allt det här materialet? Det är sådant som inte tål dagsljuset – och i så fall är hans agerande än mer besynnerligt. Men den frågan återkommer KU till vid sin prövning av Eric Krönmarks handläggning av B3LA-affären.

ERIC KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade aldrig att Åke Gustavsson hade lämnat ut någon hemlig information. Men han fick del av hemligt material, och på grundval av det gick han ut och framställde en interpellation mitt i sommaren. Han menar att Italien är ett land som man absolut inte skall samarbeta med. Med det har han alltså gett officiell sanktion åt uppfattningen att vi förbereder ett samarbete.

Observera att Åke Gustavsson menar att jag var beredd att ingå ett samarbete med Italien. Det hade jag varit om – som jag sade redan när den här frågan var aktuell – man kunde få garantier för att, just för detta aktuella projekt, de svenska vapenexportreglerna skulle gälla. Skall vi ha tekniskt samarbete bara med länder som har en vapenexportlagstiftning som är identisk med Sveriges tror jag att urvalet av nationer kommer att bli mycket begränsat. Det väsentliga är att beträffande vapensystem där det ingår svenska komponenter och svenskt kunnande skall svenska regler tillämpas och gälla. Som jag sade redan för ett halvår sedan var det en grundförutsättning för att man skulle kunna gå in på ett samarbetsprojekt. Och utifrån min principiella uppfattning ser jag inget hinder mot samarbete även med ett land som Italien på ett visst speciellt teknikområde – om man kan få de här garantierna tillräckligt hållbara.

ÅKE GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Så gör då Eric Krönmark sin första reträtt. Han säger nu: Åke Gustavsson gick ut på grundval av hemligt material. Det material som flygindustrikommittén tog del av stencilerades i en särskild promemoria. Jag förmodar att Eric Krönmark som f. d. statsråd är väl bekant med den svenska offentlighetsprincipen – om allmänna handlingars offentlighet. Den innebär att det i varje särskilt fall skall anges huruvida en handling är hemlig eller inte. Detta får också en försvarsminister respektera.

Jag har här promemorian som den före statssekreteraren i försvarsdepartementet delade ut i samband med det aktuella sammanträdet och som jag förmodar att han använt sig av i andra sammanhang. Där återfinns inte någon hemlig handling. Därmed faller Eric Krönmarks andra påstående, att mitt agerande och min interpellation skulle grunda sig på hemligt material. Det är bara struntsnack, för även om min interpellation skulle ha byggts på den här promemorian var den inte hemligt material. I övrigt byggde min interpellation framför allt på uppgifter som fredsforskningsinstitutet i Stockholm hade

lämnat om Italiens handel med Sydafrika. Det är möjligt att Eric Krönmark har ambitionen att hemligstämpla SIPRI:s material, men den ambitionen är än så länge bara Eric Krönmarks. Det materialet är offentligt. Eric Krönmark har alltså inte på någon punkt kunnat följa upp de beskyllningar som han framförde i sitt första anförande.

I sak då? I sak säger Eric Krönmark att det är självklart att svenska regler måste gälla vid ett eventuellt samarbete. Det tycker jag också. Men vad jag ifrågasätter är vilka garantier man i själva verket får för att de reglerna gäller. Jag skall inte fälla något personligt omdöme på den punkten. Jag skall bara hänvisa till en av de internationellt sett mer kända forskarna på vapenhandelsområdet, Anthony Sampson. Han pekar i sin bok "The Arms Bazaar" eller "Vapenbutiken" på de underliga turer som italienarna gjorde i samband med vapenembargot.

Dessutom vet vi att handeln fortsatte, trots att FN 1963 riktade ett embargo mot Sydafrika. Därav drar jag mina slutsatser. En socialdemokratisk regering hade, såvitt jag förstår, aldrig fört en sådan politik som den borgerliga regeringen har gjort på den här punkten.

ERIC KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Åke Gustavsson säger att en socialdemokratisk regering aldrig skulle ha fört en sådan här politik. En socialdemokratisk regering skulle alltså aldrig ha sonderat möjligheterna för ett visst tekniskt samarbete med Italien? Som jag sade i mitt inledningsanförande gjorde man under 1975, när det som vi alla erinrar oss fanns en socialdemokratisk regering i det här landet, tydligen sonderingar t. o. m. för samarbete med ett latinamerikanskt land. Man kan alltså diskutera olika länders handlande i olika fall. Vi vet – det har jag sagt tidigare – att Italien har en lagstiftning på det här området som inte alls överensstämmer med den svenska. Även jag anser givetvis att man, om man skall ha en samarbetspartner, måste pröva detta mycket noggrant och se till att man får garantier. Det är ingen som i dag kan säga huruvida det hade varit möjligt att få hållbara garantier. Den saken får varje svensk regering pröva vid aktuellt tillfälle. Men detta var, som jag har sagt i dag och sade i somras i andra sammanhang, en absolut förutsättning. Därför förstår jag inte varför Åke Gustavsson försöker göra en stor fråga av det här.

Sedan menar Åke Gustavsson att jag vill hemligstämpla. Jag vill bara konstatera att en av de åtgärder som jag vidtog under min tid som försvarsminister var att se till att hemligstämpeln brukades i mindre omfattning än tidigare därför att svenska folket har rättighet att få veta så mycket som möjligt. Det som skall vara hemligstämplat är det som absolut inte får släppas ut. I övrigt har jag nog tagit bort fler hemligstämplar än någon annan försvarsminister. Den beskyllningen tar jag verkligen med ro.

ÅKE GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig redogöra för vilka samarbetsprojekt som den socialdemokratiska regeringen har medverkat till. I ett fall har det gällt att utveckla den s. k. Pingvintorpeden, ett samarbete med Norge, där Sverige är

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

Måndagen den
20 november 1978

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

med och står för kostnaderna. Jag har inte hört någon som har funnit anledning att angripa Norge på den punkten. Det andra projektet, kanske mest näraliggande, är Robot 70, där Schweiz är med i bilden. Inte heller på den punkten kan jag se några principiella problem. Nu försöker Eric Krönmark lägga ut dimma genom att tala om det latinamerikanska landet, Venezuela, med en viss underton – om det är ett latinamerikanskt land är det något skumt. Det skulle vara intressant att höra vad Eric Krönmark har för anklagelser att rikta mot staten Venezuela. Om man skulle se det hela relativt och jämföra de latinamerikanska staterna med varandra tror jag att ganska få skulle få anledning att klaga på Venezuela under den nuvarande regeringens, Acción democratica, ledning. Där har man alltså haft allmänna val, och det är en demokrati. Jag har personligen svårt att se att det finns principiella betänkligheter från de utgångspunkter lagstiftningen anger på den här punkten. Men så är, menar jag, inte fallet med Italien.

Jag vill till slut tacka försvarsministern för svaret. Det har alltså inneburit ett närmande mellan socialdemokraternas politik på denna punkt och den nuvarande regeringens syn – B3LA är ute ur bilden. Det noterar vi med stor tillfredsställelse – för landets skull, för försvarets skull och för de anställdas skull.

Talmannen anmälde att Eric Krönmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi noterar med tillfredsställelse inom vänsterpartiet kommunisterna, i likhet med vad Åke Gustavsson har uttryckt, att försvarsministern i den nuvarande folkpartiregeringen intar en mer restriktiv hållning till B3LA-projektet än den tidigare regeringen gjorde. Det är skönt att höra, som det låter nu i alla fall, att det inte blir någon satsning på B3LA. Men det aviserade alternativet SK38/A38 är inte mycket bättre. Det är som vi ser det ett försök i elfte timmen av Saab och den militära flygplansindustrin i övrigt att på nytt låsa statsmakterna vid bindningar som vi sedan kommer att få dras med. Det skall ju inte vara vinstintressen i Saab som styr vår försvarspolitik – det har de fått göra alltför länge med känt resultat.

Vi har i vpk från början kritiserat de stora satsningarna på den svenska militärflygindustrin, inte minst Viggensatsningen, och tiden har gett oss rätt i den saken. Varken Viggen eller någon annan satsning har gett oss handlingsfrihet. Vi har varit och är beroende av reservdelar, i kontrakt med framför allt USA, för att våra militära flygplan skall kunna lyfta. Det gäller också A20, som är ett av alternativen och som vi i motsats till SAP säger nej till.

Vi anser att vi måste sätta in flygvapenfrågan i det stora sammanhanget. Vi kommer i fortsättningen, det är alldeles klart, inte att kunna upprätthålla den kopia av ett litet stormaktsförsvar som vi har i dag. Vi behöver naturligtvis avvecklingstider för de här tillverkningsprojekten, den stora satsning som har varit inom flygplansindustrin, och de måste naturligtvis startas nu om man

skall bli av med dem inom rimlig tid. Det är där man efterfrågar alternativ för annan produktion så att man inte på nytt går in för satsningar på nya militärflygplan.

Beträffande samarbete med Italien eller motsvarande länder är det självklart att alla samarbetsavtal med ett sådant land – ett Natoland som hänsynslöst säljer och återförsäljer vapen över hela världen – måste avvisas. På den punkten är vi fullständigt överens med socialdemokraterna. Vi har under årens lopp sett alltför många exempel på hur svenska vapen har spritts över klotet, både sådana som vi själva har sålt i strid med våra bestämmelser och sådana som vi inte har kunnat stoppa återförsäljning av till tredje land. Vi har sålt vapen till ett land och detta land har sedan sålt dem vidare. Risker är stor, om vi får ett samarbetsavtal med ett land som Italien, att svenska komponenter plötsligt dyker upp på helt andra ställen och i helt andra sammanhang än vi anser kan vara bra för oss, med tanke på både vår ställning som neutralitetsförklarad stat och våra moraliska ställningstaganden att inte sprida vapen till länder som befinner sig i krig. Det har vi som sagt alltför många exempel på tidigare. Våra regler för vapenexport har inte kunnat hindra sådan spridning, och den risken kommer att finnas på nytt om vi inleder samarbete med Italien. Vi motsätter oss därför starkt ett sådant samarbetsavtal och vill uppmana regeringen att noggrant överväga de konsekvenser som kan följa av ett samarbetsavtal med ett sådant land.

Försvarsministern LARS DE GEER:

Herr talman! Sverige har ett antal sekretesskyddsavtal med främmande länder rörande krigsmateriel och samarbete på det tekniska området. Samtliga dessa sekretesskyddsavtal är f. ö. ingångna under socialdemokratiska regeringar. Efter regimskiftet år 1976 har inget nytt avtal kommit till stånd. Avtalen kompletteras med ett antal annexavtal som innebär avtal om informationsutbyte rörande konkreta fall.

Självfallet får vårt land inte utforma dessa avtal på ett sådant sätt att deras innehåll strider mot vår neutralitet eller mot de principer för vapenexport som Åke Gustavsson, jag och FLIK är helt överens om. Jag är emellertid angelägen om att om möjligt hålla frågan om avtalen höjd över partistriderna, eftersom vårt lands trovärdighet som avtalspartner eljest skulle ifrågasättas.

Slutligen vill jag påpeka att jag på Åke Gustavssons sista fråga om samarbete med Italien rörande B3LA svarade: Beträffande B3LA är inget ytterligare samarbete med Italien att vänta från svensk sida.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Talmannen tillkännagav att utrikesministern *Hans Blix* meddelat att han på grund av sjukdom var förhindrad att besvara de under punkterna 3–7 på föredragningslistan upptagna interpellationerna och frågorna.

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

*Om regeringens
planer på samar-
bete med Italien
i fråga om B3LA-
projektet*

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

Industriministern ERIK HUSS erhöill ordet för att i ett sammanhang besvara

dels de den 18 oktober resp. 7 november anmälda interpellationerna 1978/79:31 av Jörn Svensson (vpk) och 1978/79:67 av Eivor Marklund (vpk)

dels en den 24 oktober anmäld fråga 1978/79:70 av Hagar Normark (s)

och anförde:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat mig
dels när tekodelegationen redovisar till regeringen,
dels hur många arbeten inom teko jag är beredd att sätta som mål,
dels om regeringen ämnar hålla på principen om internationell arbetsdelning,

dels om regeringen finner en importnivå på 70–75 % rimlig, när nivån för mindre än fem år sedan var 50,

dels vilka program regeringen förbereder för ny sysselsättning till de utpräglade tekoregionerna och tekoorterna och varför nämnda program har dröjt så länge trots att tekokrisen är av så gammalt datum.

Eivor Marklund har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att säkra jobben vid Algots Nord-fabrikerna i Lycksele, Norsjö och Skellefteå.

Hagar Normark har frågat mig vad jag ämnar göra för att de tekoanställda i Västerbotten skall få en tryggad sysselsättning.

Jag besvarar först Jörn Svenssons interpellation.

Den intensiva importkonkurrens som följt av bl. a. ökad frihandel inom Europa och ett ökande utbud av tekovaror från lågprisländer har under 1970-talet avsevärt minskat den svenska tekoindustrins andel av den svenska marknaden. Under 1970-talet har antalet sysselsatta inom branschen sjunkit kraftigt – från 67 500 år 1970 till omkring 38 000 i år. Nedgången har varit särskilt stor de två senaste åren.

Statsmakterna har vidtagit en rad åtgärder av industripolitisk, försörjningsberedskapspolitisk och arbetsmarknadspolitisk natur för att stärka tekoindustrins ställning. Regeringen tillsatte den 1 juni 1978 en tekodelegation med uppgift att samordna de statliga åtgärderna för tekoindustrin. I direktiven anges att delegationen även skall kunna göra konkreta insatser för omstrukturering och effektivisering i fråga om utsatta sektorer, som anges av regeringen i särskilda uppdrag. Ett sådant uppdrag lämnades den 15 juni 1978 beträffande tillverkningen av tung herrkonfektion. Bedömningsunderlag i form av utredningsrapporter rörande tekoområdet från närmast berörda myndigheter förelåg vid månadsskiftet september-oktober. Delegationens arbete med en rapportering i fråga om tung herrkonfektion pågår. Kontakter

äger fortlöpande rum mellan regeringskansliet och delegationen.

Beredningen av tekofrågorna pågår f. n. inom regeringskansliet med sikte på att en proposition skall kunna läggas fram för riksdagen efter årsskiftet. Med hänsyn härtill är jag för dagen inte beredd att diskutera målen för tekopolitiken.

Beträffande frågan om internationell arbetsfördelning vill jag anföra följande. För ett litet och samtidigt avancerat industriland som Sverige är en stor export, baserad på satsningar inom vissa speciella tillverkningsområden, ett livsvillkor. Internationell arbetsfördelning byggd på frihandel är av avgörande betydelse när det gäller att vidmakthålla och förbättra vår levnadsstandard. Jörn Svensson förespråkar en linje, som skulle innebära en kraftig försämring av levnadsvillkoren för människorna i detta land.

Vad gäller frågan om nuvarande höga importandel för tekovaror vill jag betona att regeringen självfallet gärna skulle se att tekoindustrin lyckades hävda sig mot importen bättre än hittills. Det åtgärdsprogram som f. n. löper för tekoindustrin uppfyller emellertid enligt min mening mycket högt ställda krav i fråga om branschstöd. Här ingår som bekant inte bara direkt importbegränsning gentemot lågprisländer utan också bl. a. ett särskilt sysselsättningsstöd för äldre arbetskraft och en rad industripolitiska åtgärder för att främja konkurrenskraften inom branschen.

F. ö. får vi i sammanhanget inte glömma att tekoindustrin sedan länge hävdar sig förhållandevis bättre på exportmarknaderna än på hemmamarknaden. Detta gäller främst företag, vilkas produkter har ett starkt inslag av kvalitet och design.

Vad avser åtgärder för att finna ny sysselsättning inom regioner och orter som domineras av tekoindustrin vill jag erinra om att i vissa län – däribland Älvsborgs län – har på regeringens initiativ arbetsgrupper tillsatts för att samordna insatserna i krisdrabbade regioner. Särskilda resurser har tilldelats dessa grupper, så att arbetet med att söka ersättningsproduktion kan intensifieras. Enligt vad jag har inhämtat har dessa grupper nu kommit i gång med sitt arbete. Ställningstaganden till konkreta åtgärder får tas allteftersom grupperna kommer med förslag.

Jag vill slutligen erinra om att Borås, Mark och Ulricehamn enligt regeringens beslut ingår i den s. k. grå zonen och därmed jämsställs med kommunerna i gränzonen till det allmänna stödområdet i fråga om möjligheterna till lokaliseringstöd.

Jag övergår nu till Eivor Marklunds interpellation och Hagar Normarks fråga.

Riksdagen fattade den 16 mars 1978 beslut om att bilda en statlig tekokoncern med AB Eiser som moderbolag (prop. 1977/78:73, NU 1977/78:41, rskr 1977/78:172). Beslutet innebar bl. a. att alla som var anställda i Algots Nord AB kunde beredas sysselsättning t. o. m. år 1978.

Den av riksdagen antagna målsättningen är att koncernen efter en tvåårig omstrukturingsperiod år 1980 skall ha uppnått nollresultat. Därvid har beräknats att antalet anställda inom koncernen kommer att minska med mellan 1 500 och 2 000 personer. För att uppnå målet har Eisers styrelse

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

beslutat att avveckla all verksamhet i bl. a. Västerbotten från den 1 januari 1979.

Mot denna bakgrund har regeringen vidtagit en rad åtgärder. Statsföretag AB har fått resurser för att under budgetåret 1978/79 starta en sökprocess för att få fram ny verksamhet till orter som drabbas av sysselsättningsbortfall till följd av Eiserkoncernens beslut.

Vidare har regeringen i den i dagarna avlämnade propositionen om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 föreslagit att verksamheten i bl. a. Norsjö skall upprätthållas under tiden den 1 januari 1979 till den 1 juli 1980. Detta innebär att sysselsättningen tryggas för 118 personer under denna tid. Dessutom föreslås att 1 milj. kr. anvisas till Statsföretag för att under två år undersöka möjligheterna att starta sådan ny verksamhet i bl. a. Norsjö som kan bli lönsam.

Fredagen den 3 november uppvaktades jag av en delegation från Västerbotten med anledning av Eisers beslut att avveckla verksamheten vid Algots Nord från den 1 januari 1979. Vid uppvaktningen informerades jag om de projekt som pågår i Lycksele och Skellefteå och som syftar till att göra det möjligt att bibehålla verksamheten för de tekoanställda även efter årsskiftet 1978-1979. Projekten håller på att utvärderas inom regeringskansliet.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Min hemstad Malmö hade, när jag var i skolåldern, många stora industrier. En minns jag särskilt. Det var gamla "Doffeln", Malmö Yllefabriks AB. Den röda tegelfästningen vid kanalen var ett tacksamt vykortsmotiv. Dess upplysta fönster och bruset från maskinerna markerade varje kväll för alla förbipasserande, att skiftet på den tiden gick till kl. 22.00. Dess fall blev en tragedi för över tusen arbetare och deras familjer. På dess plats restes Nordiska Kompaniets varupalats. Och en sak är klar – priserna på kläder där är inte satta för textilarbetares löner.

Textilkrisen är nu ca 25 år gammal. Ingen vet var den skall sluta. Ingen beslutsfattare har förmått sätta någon gräns. Ingen politiker har tagit något ansvar. Och industriministern Huss tar lika litet ansvar som någon av sina föregångare.

Textilindustrins moderna historia här i Sverige är egentligen en fantastisk exposé. Arbetsmarknadsverket gjorde i slutet av 1960-talet uppföljningsundersökningar av hur det gick för textilarbetarna efter de stora fallissemangen i Malmö och Norrköping. En tredjedel av de utkastade kom aldrig tillbaka till arbetsmarknaden. De var utslagna för gott. En tredjedel fick jobb med ännu sämre villkor än i sin gamla låglönebransch. Bara var tredje fick likvärdigt eller bättre arbete.

Den socialdemokratiska regeringen lät på den tiden allt gå sin gilla gång. Den försökte hävda inför arbetarna att det var god socialdemokratisk politik att textilarna fick gå, att fabrikerna blev tomma. Det var "förändringens vind", som det hette i ABF:s kursmaterial. Jag ledde själv en gång en studiecirkel på det temat. Om en industri inte klarade lågpriserna skulle den bort. Om en bygd drabbades av arbetslöshet skulle folk flytta. Produktions-

faktorer måste vara rörliga. Arbetsare måste vara effektiva. Folk måste indelas i A- och B-lag. Rörlighet, koncentration, utslagning – det var utvecklingens lag. Den fick man inte motsätta sig – det var tyvärr socialdemokratisk tekopolitik ända fram till 1976.

När Nils Åsling tog över industridepartementet var hälften av alla tekojobb i landet redan försvunna. Men nu gick det inte så lätt att bara stoppa undan tekokrisen.

Gamla branscher måste slås ut, hade man sagt. Nya måste komma i stället, effektivare och bättre. Regioner måste finna sig i att avfolkas. Folk måste över till de bättre och effektivare regionerna, var det sagt.

Men i 1970-talets Sverige höll inga sådana resonemang. Det fanns inga nya, effektiva branscher. Det kom inga nya, friska företag som kunde ta över folket från teko. Det fanns inga expansiva, svällande regioner att flytta till. Tekoarbetarna fick stanna i Sjuhäradsbygden, och de fick gå och se på hur allt fler fabriksbodar stod tomma. I Borås, Kinna, Skene, Svenljunga, Fritsla och Örby – liksom nu också i Lönsboda och Skellefteå i andra delar av landet – överallt samma bild. Nu närmar sig det slutliga raset. Knappt 40 000 jobb är kvar, och många tusen av dem hålls uppe enbart genom subventioner. Var nås gränsen? Hur många skall slås ut?

I går meddelade TV 2:s Rapport att det skall sättas upp en stor teaterpjäs ägnad den svenska textilindustrin. Det är ju intressant, men idén är gammal. Under 20 år har politikerna i tre regeringar inte gjort annat än spelat teater i tekofrågan. Ingen har tagit ansvar och ingen har på allvar ställt upp på de arbetandes sida.

Under 20 år rådde planlöshet. När de väl var i minoritet började riksdagens socialdemokrater plötsligt ropa på planering, fast planering betyder på deras språk inte att jobben skall räddas – jobben skall minska. Det är bara minskningen som skall vara planerad. Vi frågar oss från vårt partis sida varför man aldrig kom med den här planeringen medan det ännu var arbetarmajoritet i riksdagen, för då var det alltså tid att lyssna på beklädnadsfolkets krav och synpunkter. Nu är det bara socialdemokratisk partiteater.

Förre industriministern Åsling for med sitt speciella teatersällskap runt i Sjuhäradsbygden i våras. Han stod i gymnasiet i Skene och sade att vi har inte råd att mista ett enda tekojobb. Två veckor senare var han i Stockholm och drev igenom riktlinjer som innebar 1 500–2 000 jobb mindre i den statliga tekokoncernen. Textil teater i Skene – kall verklighet i Stockholm.

Nu kommer folkpartiet, det parti som hjälpte Åslings politik att få majoritet. Och det är samma teater. Industriministern Erik Huss svar i dag är närmast en parallell till folkpartiets ryktbara idé om husläkare. Erik Huss är så att säga industrins husläkare, och patienterna förtvinar och dör medan han ställer sina högtidliga och rätt intetsägande diagnoser.

Industriministern vill inte ta ställning till tekopolitikens mål, säger han. Det är mycket märkligt. Vem skall då ta ställning? Industriministern hänvisar till propositionen som skall komma. Javisst, men det har kommit tekopropositioner förr, och de har inte tagit ställning. De har haft ett gemensamt kännetecken: de har förutsatt fortsatt minskning av jobben, och

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

de har inte angett någon undre gräns. Därför vill jag nu ha ett besked, ett politiskt besked: Finns det någon nedre gräns? Vad är regeringens syn på den principiella frågan? Är det tidigare talet här i riksdagen och i tidigare propositioner om en beredskapsnivå en realitet eller är det bara luft för att hålla folk lugna?

Var ungefär – jag begär inga exakta besked – ligger gränsen, vid 30 000 jobb, vid 20 000 jobb, vid 10 000 jobb? Det är nämligen en så allmän målsättningsfråga som så länge diskuterats här i kammaren och i landet i övrigt att man har rätt att kräva besked även innan nästa, förmodligen diffusa och meningslösa, regeringsproposition presenteras. Det är bra märkligt om man inte någon gång kunde träffa på en minister som i denna fråga har en åsikt.

Sedan blir jag lätt generad på industriministerns vägnar. Det gäller framför allt hans något billiga trick att påstå att jag skulle förordade en sänkning av levnadsstandarden i landet därför att jag är kritisk till den liberala dogmen om internationell arbetsfördelning.

För det första är påståendet missriktat. Det har faktiskt inträffat en klar sänkning av levnadsstandarden för flertalet svenskar under 1970-talet, och den har alltså inträffat medan den internationella arbetsfördelningen har varit just av den natur som industriministern här har prisat.

För det andra tycker jag att industriministern lika väl som andra statsråd skall sluta med att svara oss riksdagsmän på det här avfärdande sättet. Vi är trots allt inga ignoranter, vi är varken nationalekonomiskt obildade eller allmänt dumma, och Sveriges folkrepresentation är därför värd något annat än sådana triviala och förnumstiga svar som här getts.

Det är nämligen väl känt att fördelen med en strängt genomförd internationell arbetsfördelning bestrids av många ekonomer av facket. Den har bestritts ända sedan gamle Friedrich Lists dagar. Den kritiseras skarpt av Gunnar Myrdal, en av 1900-talets obestridliga teoretiska och idémässiga nydanare. Myrdal menar nämligen att fördelen med arbetsfördelning och specialisering upphör vid vissa nivåer. Han menar också att det finns en fördel med en nationell politik som bevarar en mångsidighet i produktion och branschfördelning. Också bland de principiella frihandelsanhängarna – och det är även vi i vpk – har detta problem observerats. Det var säkerligen ingen tillfällighet när Bertil Ohlin, den förre folkpartiledaren och känd som en stark anhängare av frihandelsprincipen, faktiskt i sin egenskap av politiker förordade tullar på det textila området för att skydda den svenska tekoindustrin. Detta var vid ett tillfälle när den befann sig på en betydligt mer omfattande nivå än nu, men det minns kanske inte dagens folkpartister. – Det sägs ju ibland litet elakt att politiker inte får minnas mer än tre år tillbaka i tiden; annars blir de schizofrena.

Men det är alltså denna debatt om arbetsfördelningens grund och art som jag har bett industriministern kommentera och som han besvarat på detta, som jag tycker, dåliga sätt.

Jag är också generad över att industriministern drar upp vissa aktiviteter inom Älvsborgs län som exempel på verksamhet för att skapa alternativa jobb. Han vet t. ex. vad det s. k. Indevoprojektet är för skandal och han vet att

sådana aktiviteter är en sorts terapi för landshövdingar. Därför kunde han ha svarat mig mer uppriktigt och seriöst.

Det måste nu enligt vår mening bli ett slut på denna tekopolitik, som hittills bara varit en sorts variant på dödshjälp. Man måste äntligen ge klara svar åt människorna. Vad skall gälla i framtiden? Vad är tekopolitikens mål? Hur många jobb skall få finnas kvar, och hur många är det möjligt att klara?

Vänsterpartiet kommunisterna har en bestämd mening i frågan. Att låta utslagningen inom teko gå vidare är en social ansvarslöshet och en nationalekonomisk förlust. Vi kan inte ta ansvar för att låta Sjuhäradsbygden förfalla och dess ungdom gå arbetslös. Man kan som politiker inte heller ta ansvar för att det hårt drabbade Norrland skall ta emot ytterligare slag genom att Algots Nord skall stängas. Sådant kan inte längre accepteras. Kostnaden för följderna härav blir större än alla subventioner tillsammansagna.

Och man kan heller inte längre under frihandelns mask acceptera att importandelen på det nuvarande tekosortimentet skall vara 75 % eller högre. Dessa frizoner, dessa fascistdiktaturer – där kostnader kan hållas nere med den grövsta repression eller med en skattepolitik som i verkligheten är en osund subvention – de har inget med verklig frihandel att göra. Lågprisimport från Portugal eller Grekland – det är trots allt något annat. Den är kanske ett besvärande problem, men den är ändå möjlig inom en principiell frihandelspolitiks ramar. Men det är någonting annat med Taiwan, Sydkorea, Hongkong, Indonesien, Thailand eller Malaysia. Här hemma kallar vi det inte fri konkurrens ifall notoriska skattefuskare och ekonomiska brottslingar konkurrerar med seriösa och hederliga tillverkare. Vi belönar inte skattefuskar och skurkarna.

Botten måste nu vara nådd när det gäller tekoindustrins tillbakagång. Landet har inte råd med fler regionala katastrofer. Vi har som politiker inte heller råd med fler moraliska svek – därför måste vi ta ansvar inför de arbetande, och utgångspunkten måste vara att bevara de 40 000 jobb som finns kvar.

Hur är det möjligt? Vpk menar att det är möjligt, under bestämda förutsättningar. Alternativet är en massnedläggning, som kostar samhället miljarder i sociala utgifter utan att den industriella effektiviteten främjas det allra minsta.

Enligt vår mening finns det sju förutsättningar som bör uppfyllas, om de 40 000 sista tekojobben skall kunna bevaras och förnyas.

För det första bör konsumtionen av kläder stiga med minst 1 % per år framöver. Svångrenspolitiken bör upphöra, de breda folklagens köpkraft stärkas åtminstone så pass mycket att genomsnitts- och lågelönegrupperna kan klä sig litet bättre.

För det andra bör exporten befrämjas, så att den kan hålla sin hittillsvarande trend. Textilexporten tjänar ju in mer valuta än malmexporten – vilket kanske inte är så allmän känt. Svenska special- och kvalitetstextilier kan tjäna in pengar som kan stärka och förnya branschen.

För det tredje måste importen ner. Ännu 1974 var den bara 53 %. Sedan har den stigit dramatiskt. Det är denna dramatiska stegring de senaste åren som

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

måste bort. Nivån måste tillbaka till ca 53 %. Om man inte vill åstadkomma det – och om man nu inte vill ha en sådan målsättning – då skall man inte heller påstå sig vilja rädda tekojobben. Detta bör man påminna sig, både i de borgerliga och i de socialdemokratiska lägren. Det innebär att all import från fascistländer som Sydkorea, Thailand, Taiwan, Malaysia, Singapore och Indonesien måste bort, liksom större delen av Hongkongimporten. Däremot behöver man inte alls röra vid importen från EG eller från EFTA-länder som Portugal och Grekland.

För det fjärde måste prisreglering införas. Hela prissättningssystemet måste reformeras och styras. Vi kan inte längre låta modeaffärernas metoder vara vägledande för prissättningen på normala brukstextilier.

För det femte skall all offentlig upphandling riktas till svenska företag.

För det sjätte skall textilföretagen organiseras som en helhet så att de kan stödja varandra. De som arbetar där bör i en sådan ny organisation ha det avgörande inflytandet.

För det sjunde måste nya typer av produkter introduceras. Den desperata modekarusellen måste dämpas ner. Nya typer av standardiserade, nyttiga och starka bruksplagg måste populariseras. Mot den ytliga, skrytsamma livsstilen måste sättas en rakare och enklare stil, mot modediktaturen en verklig fri fantasi. Mot den tilltagande mängden pappersavfall måste sättas varaktiga, tvättbara textilprodukter.

Man kan tillfoga en annan punkt. Sjuhäradsbygden och andra av tekojobben beroende regioner måste fogas in i ett vidare industripolitiskt program. Även ett försvar av de 40 000 tekojobben kvarlämnar svåra regionala problem. Tillförsel av nya industrier är nödvändig. Sammansättnings- och maskinindustrier, lätta industrier med ringa råvaruåtgång och liten energikostnad ligger bäst i linje med textilyrkenas kompetens och tradition. Det industriella samhället utvecklas också bort från de tunga industrierna. De gamla lätta industrierna, som teko representerar, måste avlösas av en ny typ av förädlingsindustri.

Jag vill mot denna bakgrund än en gång fråga industriministern: Tänker ni låta frizonsimporten fortsätta att flöda över landet? Vid vilken ungefärlig nivå på sysselsättningen tänker ni låta nedgången stanna? Vet ni det själva?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation.

Jörn Svensson har utvecklat vänsterpartiet kommunisternas syn på den förda politiken för tekoindustrin och våra krav när det gäller den fortsatta utvecklingen. Det han sagt ligger naturligtvis också i botten för de bedömningar vi gör när det gäller verksamheten vid Algots Nord-fabrikerna i Lycksele, Norsjö och Skellefteå. Sedan Algotskoncernen fått statliga bidrag med anseliga belopp mot löfte om att inte flytta ännu mer av sin produktion

utomlands kom dessa fabriker till. De innebar, som statsrådet säkert vet, ett kraftigt tillskott till arbetsmarknaden i kommuner som har speciella svårigheter att sysselsätta just kvinnlig arbetskraft. Det regionalpolitiska motivet för etableringen i norr vägde alltså tungt. Men företagsledningens intresse för verksamheten vid de här fabrikerna visade sig vara synnerligen måttligt. På olika sätt drevs verksamheten till det läget att man kunde redovisa företagen som olönsamma. Allt detta ledde till att fabrikerna införlivades med det statliga tekoföretaget Eiser.

På fackligt håll hade man länge krävt att staten skulle gå in. Så mycket större blev besvikelsen när man snart kunde konstatera att de ändrade ägarförhållandena inte innebar någon ändring i politiken beträffande de tre företagen. Nederlagspolitiken fortsatte. Och bortsett från respiten för Norsjöfabriken på ytterligare ett och ett halvt år, så är nu alltså varslen om nedläggning av fabrikerna ett faktum.

Jag vill notera att industriministern inte helt stänger dörren för en bibehållen verksamhet för de anställda. Sista stycket i svaret måste väl tolkas så. Hänvisningen till pågående projekt i Lycksele och Skellefteå, som alltså håller på att utvärderas, talar också för att statsrådet tagit del av allt det som de anställda vid dessa fabriker sysslat med under en tid i syfte dels att kunna visa på möjligheterna till fortsatt verksamhet, dels att ha en grund att stå på den dag man eventuellt måste ta ställning till att fortsätta verksamheten under nya betingelser.

De anställda har tagit en rad initiativ – man har tagit kontakt med konsulter, ordnat studiecirklar, lagt fram en mängd egna konstruktiva förslag när det gäller produktionsformer, distribution och ägande. Inte utan rätt har dessa initiativ bedömts som helt unika. Mycket återstår att göra, men man kan helt klart skönja en allvarlig strävan hos de anställda att själva ta ansvaret för att rädda jobben, om inte den nuvarande ägaren – staten – tar detta självklara ansvar.

Om industriministern har tagit del av allt detta utomordentliga material har han säkert, liksom jag, lärt sig en hel del och då först och främst att kvinnorna på Algots verkligen dragit lärdom av gjorda erfarenheter och utifrån det tänkt vidare.

Vilken förälder eller dagisanställd har inte någon gång sagt något otryckbart om barnkläder som det tar en evig tid att ta av och på eller som hasar från obefintliga midjor, stramar över blöjruna stjärtar och har hängslan som inte sitter där de skall? I de studiecirklar som genomförts i Skellefteå har man inte nöjt sig med att fundera ut nya modeller, man har också satt in barnet och dess möjligheter att utvecklas i sammanhanget. Först kanske man tycker att det låter långsökt, men visst ligger det något i att en unge, som vill visa att hon eller han "kan själv", blir hämmad om kläderna gång på gång gör det omöjligt att hinna med sådant som i lekens iver kan tyckas mindre viktigt.

Man har också i dessa studiecirklar ägnat tid åt vardagsgrejorna, allt det som vi omger oss med. Är det så viktigt med mode och hög konsumtion att vi för gott skall acceptera kläder där trådarna inte längre är knutna, hemtextilier

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

som uppammar allergier osv.? Sådana frågor ställer man i studiematerialet, och man söker sig vidare till lösningar.

Det som kanske mest har kommit till allmänhetens kännedom hittills är satsningarna på att få fram vettiga arbetskläder. Där har man ambitiöst vänt sig till fackliga organisationer både i Norrbotten och i Västerbotten och också fått fram många synpunkter som man arbetat vidare med. Man har tagit fram exempelvis sådana arbetskläder som stålverksarbetare i Luleå hälsat med stor glädje. De tycker sig äntligen se en möjlighet att få arbetskläder som motsvarar krav på både rörlighet och skydd i vissa arbetssituationer. De sjukhuskläder som man har projekterat är också livligt uppskattade och uppmärksammade bland både sjukhuspersonal och patienter.

Allt detta visar att de anställda tagit allvarligt på det som sades vara inriktningen när staten tog över tekoindustrin, nämligen att företagen skulle rekonstrueras. För Västerbottensföretagen innebar uppenbarligen det begreppet att man dels satte kravet på lönsamhet så att det skulle uppfyllas inom orimligt kort tid, dels underlät att ange någon riktig målsättning för verksamheten. De Algotsanställda har visat att man kan ta talet om rekonstruktion på ett annat sätt. Man kan inrikta sig på alternativ produktion. Detta begrepp får f. ö. också en utförlig behandling i studiematerialet. Man godtar inte att det skall handla om nya alternativ för kapitalistisk lönsamhet, utan man sammanfattar sin syn på begreppet så, att det handlar om att producera sådant som det finns ett verkligt behov av, att producera på ett sådant sätt att arbetet blir meningsfullt och ger gemenskap och slutligen att producera utifrån andra förutsättningar än de rådande, t. ex. när det gäller resursanvändning.

Alla dessa initiativ har väckt en stark opinion till stöd för att verksamheten skall få fortsätta så att man verkligen får en rättvis chans att visa vad man vill och vad man kan uppnå. Stödet kommer från särskilt bildade stödkommittéer, från fackliga och andra organisationer och från enskilda. Den statliga jämställdhetskommittén har också i ett brev till industriministern framhållit behovet av kraftinsatser för att trygga sysselsättningen. Att detta har skett ser jag som något högst naturligt. Frågan om de här arbetstillfällena skall säkras är otvivelaktigt en högst konkret jämställdhetsfråga. Rätten till arbete måste i dessa dagar hävdas överallt, men kravet har särskild tyngd i orter där arbetslöshet är det absolut enda som väntar dem som ställs utanför den här verksamheten. För dem som här är aktuella handlar det också om att de har getts förhoppningar, fått tillfälle att skapa sig en ekonomisk självständighet och erfarit betydelsen av arbetskamrater och gemenskap. Nu får inte allt detta tas ifrån dem.

Just detta att man så kraftigt betonar gemenskapens betydelse upplever jag själv som en livsnerv i Algotskvinnornas kamp. De har av och till anklagats för att spela alltför mycket på känslor. Hur de upplever detta uttrycker en av dem bäst själv, när hon säger: "Precis som om det inte är känslor det handlar om! Glädjen att ha arbetskamrater, lyckan att uppleva solidaritet och gemenskap, sorg och vrede när någon försöker ta jobbet ifrån en."

Herr talman! Algots Nord tillkom som sagt av regionalpolitiska skäl och för

att bereda kvinnor möjlighet till arbete i områden där det var ont om sådant. Dessa samhällsekonomiska skäl kvarstår. Sysselsättningsläget i de berörda orterna har inte på något sätt förbättrats. Svårigheterna för kvinnor att där få jobb kvarstår. Men ändå tillåts rent företagsekonomiska kalkyler att ta över. Motsättningen mellan samhällsekonomiska intressen och företagsekonomi, dvs. de omedelbara vinstintressena, fanns inbyggda i det ursprungliga beslutet. Men inget tvingar staten eller Statsföretag att här följa den kapitalistiska principen att de enskilda företagens lönsamhet skall skymma alla andra intressen.

De förslag som de nämnda studiecirkelarna har utarbetat är inte bara realistiska utan svarar dessutom mot behov. De borde kunna förverkligas med ett statligt stöd.

Regeringen är ju inte så noga med budgetunderskottet, vad det tycks, då man tänker minska det allmänna skatteuttaget med flera miljarder kronor. Det röstfisket är dyrt och till sin huvuddel samhällsekonomiskt oklokt. Varför är regeringen då så snål gentemot de arbetande kvinnorna i Västerbotten? Det rör sig ju inte om så stora summor för att kunna ge inte bara ytterligare respit utan också möjlighet för de arbetande i Skellefteå att få omsätta sina produktiva och riktiga idéer i praktiken. I det långa loppet kan deras förslag till produktion inte vara förlustbringande utan måste vara till nytta för samhället och för andra arbetande som behöver praktiska och välgjorda kläder både i jobbet och annars.

Utöver den hänvisning som industriministern gör till pågående utvärdering av projektet skulle han kanske också kunna uttala en egen mening, om han anser att sådana här initiativ från de anställda måste få stöd så långt det är möjligt och att utgångspunkten för prövningen skall vara inte bara strikt företagsekonomisk utan också samhällsekonomisk och mänsklig.

Algotssömmerskornas kamp för sin rätt till arbete är ju inte bara beundransvärd och klok. Den utvecklas också till en symbol för kampen för rätten till arbete i Norrland och kvinnors kamp för rätt till ett jobb. Den visar hur de arbetande har eget initiativ och egen skaparkraft där direktionerna sviker. Och är inte sådana konstruktiva aktioner något som måste understödjas? Det här är politiskt också en förtroendefråga. Skall medborgarna kunna tro på att folkpartiet menar någonting med sitt tal om närdemokrati? Industriministern har chans att visa det gentemot de arbetande vid Algots Nord.

HAGAR NORMARK (s):

Herr talman! Jag får tacka industriministern för svaret på min fråga fast det inte gavs några klara besked.

En ljuspunkt är dock beskedet angående Norsjöfabriken, där det sägs att avsikten är att uppehålla sysselsättningen till den 1 juli 1980. Men det är i alla fall bara ett uppehållande försvar. Vad händer därefter? Min fråga är mycket mer omfattande än vad som kanske kan läsas ut av den. Den gäller först och främst vad man kan göra för sysselsättningen vid fabrikerna och sedan sysselsättningen för framtiden.

Eivor Marklund har gjort en historieskrivning och gett några kommentarer som jag till stor del kan instämma i. Men jag skulle ändå vilja ge några tillbakablickar här.

Etableringen av Algots Nord i Västerbotten gav arbete åt många som dittills inte haft en chans att få sysselsättning. Unga människor kunde stanna i hembygden, och några kom tillbaka från annat håll i landet. Hemmafruar fick arbete och därmed den självkänsla detta ger. Kommunerna byggde bostäder och ordnade barnomsorg, för att nu inte tala om alla insatser som gjordes för själva företaget. Allt verkade gå bra till 1976, då Algots Nord införde anställningsstopp sedan företaget anställt det antal människor som krävdes för att få ut hela det överenskomna bidraget på 70 milj. kr.

Så gott som omedelbart efter regeringsskiftet kom chocken: Företaget skulle läggas ner! Det var inte lönsamt. Och därmed inleddes en kamp för jobben som har engagerat många människor utanför fabrikena.

På kort tid insamlades 33 000 namnunderskrifter på en appell som bl. a. krävde att staten skulle gå in och ta över företaget och rädda sysselsättningen. Vi som stödde det förslaget trodde då att ett statligt övertagande skulle vara en garanti. Men så blev inte fallet, och den 1 juli 1978 blev 187 anställda vid fabriken i Skellefteå avskedade.

Propositionen 1977/78:73, som industriministern hänvisade till, gällde dem som var kvar vid Algotsfabrikerna efter de första avskedandena.

När propositionen behandlades framförde jag en rad argument för hur nödvändigt det är att ordna sysselsättningen för de tekoanställda i Västerbotten. Jag citerar ur kammarens protokoll för den 16 mars 1978 – där finns några uppgifter som särskilt borde intressera den nuvarande industriministern:

”Vi kan inte acceptera att enheterna i Västerbotten läggs ned utan att någon alternativ sysselsättning skymtar. Ser vi bara på Skellefteå, där ett stort antal personer redan nu väntar på jobb och ytterligare 200 skulle friställas – och det finns små möjligheter att ge dem jobb – så förstår vi att det är allvarligt. En nedläggning av Algotsfabriken i Lycksele skulle – – – innebära en katastrof. Det skulle betyda ett direkt och indirekt skattebortfall på ca 2 milj. kr. Att ställa drygt 100 människor utan arbete får i Lycksele samma betydelse som det skulle få för Göteborg att förlora 5 000 jobb i ett enda svep. Det har alltså samma effekt i Lycksele att lägga ned Algots som det skulle ha i Göteborg om man lade ned två tredjedelar av Volvo där. Lycksele kommun har till stor del byggt upp sin service med anledning av Algots etablering där. Jag tror att jag kan garantera att kommunerna i mitt län, för varje arbetstillfälle som de räknar med att kunna få, helhjärtat har ställt upp när det gällt byggande av bostäder, barnomsorg osv. I Lycksele finns inte arbete inom pendelavstånd. Det är tiotals mil till nästa tätort.”

Vi ville också från socialdemokratiskt håll att Statsföretag AB tillsammans med de fackliga organisationerna skulle få i uppdrag att ta fram alternativ produktion. Det har också till en del skett. I Lycksele har man arbetat med arbetskläder för sjukhuspersonal och i Skellefteå med bl. a. grövre, alltså mer tåliga, arbetskläder. De som arbetat med sjukhuskläder har emellertid

brevledes fått besked av en representant för Statsföretag att de skall sluta upp med det. Kläderna är bra, men de skall inte få tillverkas i Lycksele.

De anställda har visat stort ansvar för en fortsatt sysselsättning genom att oförtrutet i arbetsgrupper och studiecirklar ge förslag till alternativ produktion. Det arbetet omfattas med stort intresse av hela bygden och på annat håll i landet. Det har bildats stödkommittéer, som försöker skaffa pengar till utvecklingskostnader. Skellefteå kommun har garanterat ersättning till tygleverantörer för en mindre kollektion arbetskläder. Den kollektionen är redan såld. Vid kontakt med fackklubben i Skellefteå i dag på morgonen har jag fått veta att det ringer folk från hela landet, som är intresserade av deras produkter. Efter nyår finns ingen som kan ta emot beställningar, och de som arbetar med produktionsutvecklingen vill få ytterligare sex månader på sig.

Detta är en blygsam begäran av människor som länge levat under stor press och kastats mellan hopp och förtvivlan. Industriministern har fått information om projekten som pågår i Lycksele och Skellefteå och även begäran om anstånd. Begäran om anstånd omnämns inte i svaret, men väl att projekten i Lycksele och Skellefteå håller på att utvärderas inom regeringskansliet.

Tiden hastar. Det är bara sex veckor till nyår, då bilan faller om inte något görs. Jag frågar: Hur länge behöver industriministern tänka ytterligare? En vecka? Två veckor? De avskedshotade vid Algotsfabrikerna och många andra väntar otåligt på svar.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jörn Svensson gav en stor rundmålning över tekoindustrins utveckling och tekopolitiken här i landet under decennier. Av den framgår att alla regeringar och alla ansvariga statsråd enligt hans mening grovt har misskött frågan.

Inför detta frågar jag mig om det ändå inte möjligen kan ha slagit Jörn Svensson att inte alla regeringar och alla statsråd och alla deras medhjälpare nödvändigtvis behöver ha varit alldeles inkompetenta, utan att den utveckling som skett beror på att stora svårigheter har mött och möter tekoindustrin, att det är väldiga krafter som är i verksamhet och som givit de utslag som Jörn Svensson menar att regeringar borde ha tacklat; själv är han inte i situationen att praktiskt behöva tackla dem.

I själva verket är det så att samma utveckling som skett i Sverige också skett i, tror jag, alla med oss jämförbara länder. Inte bara i Europa utan även i Asien kan man iakttä att länder med en förhållandevis hög lönenivå och hög levnadsstandard har svårt att uppehålla en så starkt manuellt betonad industri som tekoindustrin. Det är alltså här fråga om problem som man inte löser med några enkla penndrag.

Jörn Svensson fortsatte med att kritisera att jag inte nu tog ställning till tekopolitiken utan bara hänvisade till att det pågår en beredning i riksdagskansliet och att en proposition om tekopolitiken är avsedd att läggas fram på nyåret. Men vi arbetar faktiskt med problemen nu. Senast den gångna veckan sammanträffade några statsråd med statssekreterare och handläggare för att

diskutera det material som förelåg och som är en del av det material som skulle ligga till grund för en kommande tekoproposition.

Jörn Svensson antydde att det var en sorts nonchalans mot honom som folkvald att jag inte nu som svar på hans fråga presenterar den övergripande politiken för teko. Man måste väl ändå i en regering arbeta på det sättet att man bereder frågor, att man arbetar någorlunda planmässigt och att man inte varje gång en riksdagsman begär ett besked så att säga stryker ett streck över arbetsplaneringen och på grundval av ett mer eller mindre halvfärdigt material tar ställning.

Jörn Svensson var vidare å mina vägnar generad över att jag åberopade den internationella arbetsdelningens fördelar och att jag menade att han förespråkade en linje som i stort sett leder till en sämre levnadsstandard. Ja, vi har olika meningar på den punkten. Vi har olika synsätt, och det må vara mig tillåtet att framlägga det synsätt jag har och som omfattas av väldigt många, nämligen att för ett litet land som Sverige en internationell arbetsdelning är nyttig och i det stora hela leder till en bättre levnadsstandard.

Jag vill minnas att Jörn Svensson åberopade Bertil Ohlin m. fl. och att han menade att man undantagsvis måste träffa dispositioner som inte är förenliga med huvudregeln. Jag är medveten om det. Själv är jag en ganska pragmatisk person. Men så har politiken också bedrivits i de av Jörn Svensson så förkättrade tidigare regeringarna av olika kulör.

De svårigheter som råder när det gäller att upprätthålla också en reducerad tekoindustri åskådliggjorde Jörn Svensson själv bl. a. när han sade att många tusen av de nuvarande jobben i tekoindustrin kan upprätthållas endast genom subventioner. Jag upprepar: Förslag om en tekopolitik kommer att framläggas ganska snart i form av en allmän proposition.

När Jörn Svensson som ett av sina botemedel i den här situationen framhöll, att vi borde komma bort från modeväxlingar i klädesvanor och utarbeta enkla, hållbara och standardiserade kläder som folk fick använda, skulle jag till detta ändå vilja lägga att det finns mycket man kan säga för och emot en sådan tankegång. Men man kan väl åtminstone i det här sammanhanget, när vi diskuterar sysselsättningen inom tekoindustrin, konstatera att skulle det genomföras, skulle det i varje fall inte öka avsättningen av tekoprodukter här i landet – inte heller av svenska tekoprodukter – eftersom det skulle betyda en minskning av konsumtionen.

Till Eivor Marklund och Hagar Nordmark vill jag säga att vi naturligtvis ser allvarligt på sysselsättningsproblemen i de orter i Västerbotten som ni talar om. Ett uttryck för att vi tar allvarligt på detta är ju den nyligen framlagda proposition som innebär att nedläggningsshotet nu skjuts framåt för Norsjö del och – kan jag tillägga – också för Skellefteå, även om det är beläget i Västernorrlands län.

Jag har mycket riktigt tagit del av det utförliga material som muntligen och skriftligen har förebragts från intressenterna, fack, kommuner och andra, i de berörda orterna. Men jag har också nödgats ta del av material som har tillförts oss från andra orter, där man från fack och delvis också företag har skrivit till

oss och sagt att man med oro har läst publicerade uppgifter om att man inom Algots Nord-enheterna överväger att ta upp alternativ produktion av sjukhuskläder och arbetskläder. De som nu gör sådant har känt sig oroad och skrivit att de befarar att de därmed kan bli krisföretag. De missunnar inte Västerbotten sysselsättning, men de vill inte att sådan här tillverkning tas upp och därmed äventyrar sysselsättningen på andra håll.

Jag nämner detta för att åskådliggöra hur svårt det här problemet är. Ni talade om motsättningen mellan samhällsekonomi och företagsekonomi. Jag tror att man tyvärr kan uttrycka det i mer konkreta termer, nämligen att vi måste komma underfund med vad det finns för utrymme på marknaden för de varor det är fråga om: Vad kan Sverige svälja, vilken produktion erfordrar det och på vilka orter bör den lämpligen äga rum?

Eivor Marklund sade att man tycks ha råd att öka ett stort budgetunderskott genom skattelättnader som stärker allmänhetens köpkraft. Ja, det var ju en av hennes partiväns Jörn Svensson mediciner för att komma till rätta med tekokrisen, att öka människors möjligheter att köpa bl. a. textilier, och det gör man med det förslag som budgetministern har lagt fram.

Till sist vill jag understryka att beredning av materialet inför dessa svåra ställningstaganden pågår. Så sent som under förra veckan ägde två sammanträffanden rum på industridepartementet, det ena med intressenter från Skellefteå – fack och andra –, det andra med kommunalråden i Lycksele. Det arbetas alltså för högtryck med problemen, och jag kan utlova ett svar mycket snart, men icke i dag.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är naturligtvis inte någon avundsvärd position som industriminister Huss har. Det är inte vår avsikt att låta honom få svara för alla synder som begåtts före hans regim. Den här interpellationen framställde jag ju under den förra regeringens tid, och jag förutsåg inte att den regeringen skulle gå till historien fullt så snabbt som den nu gjorde.

Det är också självklart att när vi från vpk:s sida ingår i en skarp kritik mot den gamla och den nya svenska tekopolitiken, så kritiserar vi inte i och för sig att det har skett en nedbantning sedan början av efterkrigstiden av sysselsättning och produktion, för det vore ju alldeles orimligt att tänka sig att man skulle hålla kvar de 80 000 jobb som fanns där. Det är inte däri lättsinnet har bestått, utan lättsinnet och likgiltigheten har ju bestått i att man, när man såg varit att det började luta, inte brydde sig om att vidta några förutseende åtgärder. Och jag vill säga att hela arbetarrörelsen – också vårt parti – har i viss mån del i det ansvaret, även om naturligtvis de som hade möjligheterna att se in i framtiden, att göra utredningar, att skapa ett underlag som möjliggjorde en förutseende politik, självklart i första hand är de ansvariga.

Men vad jag reagerar mot när det gäller Erik Huss, och som han och den folkpartistiska regeringen måste ta ansvar för, är att han i ljuset av alla dessa försummelser och mot bakgrund av all denna försuttna tid alltjämt vidhåller att en ganska dogmatisk liberal politik skall fortsätta att vara ledstjärnan för den svenska statliga tekopolitiken. Man vågar inte säga någonting om detta:

Var skall det här stoppa upp? När och var skall den nivå nås som så att säga är ett minimum för bevarandet av svensk tekoindustri?

Jag har heller aldrig insisterat på att Erik Huss skulle avslöja den kommande propositionen i dess olika detaljer, utan jag har egentligen ställt en enda fråga – en fråga som inte på något sätt är karakteristisk för denna proposition utan som har legat i luften och varit på tapeten här i kammaren åtskilliga gånger: Vid vilken ungefärlig nivå kan man tänka sig att nedbantningen inom tekobranschen skall sluta? Det är fråga om en politisk målsättning, och jag vill veta ungefärligen hur regeringen ser på detta. Har man en mycket restriktiv målsättning? Tänker man sig en mycket omfattande ytterligare nedbantning eller tänker man sig att det skall stanna när ytterligare några tusen textiljobb har fått försvinna? Vi kan väl åtminstone få någon ungefärlig bild av regeringens allmänna syn på det här. Det skall väl inte vara uppknutet till en specifik proposition, eftersom det är något som går långt utanför en sådan speciell propositions ramar.

Sedan till frågan om frihandeln!

Vad jag reagerade mot var det väldigt enkla och hastiga sätt som industriministern går till väga på genom att han säger att när vpk inte accepterar den konsekventa hundra procentiga internationella arbetsfördelningen i alla dess mest orimliga konsekvenser, då är vi inom vpk beredda att ta på oss ansvaret för att levnadsstandarden skall sänkas. Så står ju inte frågan, utan frågan huruvida folkflertalet – jag menar alltså inte kapitalet och profitmakarna – vinner eller förlorar på en internationell arbetsfördelning är i högsta grad omstridd. Att man måste ha en rätt höggradig internationell arbetsfördelning i ett industriellt system är det naturligtvis ingen människa som bestrider, men den kan se väldigt olika ut, och man kan vara en mycket god frihandelsanhängare även när man tycker att den nivå på 55 % import som rådde på tekoområdet så sent som 1974 är alldeles tillräcklig. Vi behöver inte driva den nivån högre – vi skall inte behöva acceptera 75 % import och total utslagning av hemmaindustrin bara för att upprätthålla en abstrakt liberal princip.

Sedan är det även så, som Gunnar Myrdal har visat, att internationell arbetsfördelning har sina ramar och gränser. Den är till fördel när den drivs på ett visst sätt och till vissa nivåer, men drivs den längre är den till nackdel. Det är på samma sätt med företagets optimala storlek. En viss grad av ekonomisk koncentration t. ex. i en kapitalistisk marknadsekonomi kan vara till fördel – åtminstone för marknadsekonomien – men drivs den över en viss nivå medför den en lång rad ekonomiska och sociala konsekvenser som blir belastningar och leder till svårigheter och extrakostnader, och då är den inte längre fördelaktig. Nu har det kapitalistiska systemet inga korrigeringsmekanismer, inga möjligheter att rätta till sådana överdrifter, och gör man ingenting åt det får det så att säga bara löpa oavsett konsekvenserna för människorna. Och däri ligger min fråga: Skulle industriministern något vilja utveckla regeringens syn på den internationella arbetsfördelningen och dess effekter på tekoområdet? Är det så otänkbart att sätta vissa gränser för de mest orimliga konsekvenserna av denna arbetsfördelning, de konsekvenser som ger dessa

frizoner och dessa länder, med sin repressiva och brutala diktatoriska politik gentemot fackliga organisationer och arbetare, möjligheter att komma med inte bara dåliga varor, utan dåliga varor till orimligt nedpressade kostnader? Det kan väl ändå inte vara förenligt ens med liberal konkurrensideologi.

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

HAGAR NORMARK (s):

Herr talman! Det är inte så att jag vill ta arbete från någon annan, så att säga flytta arbetslösheten. Det är det inte fråga om. Jag tror att problemen går att lösa på annat sätt. Facket i Västerbotten har flera gånger uttalat att det inte heller är deras avsikt. De anser att det finns plats för deras förslag i en alternativ produktion utan att det får de konsekvenser som har skisserats här.

Vi kommer att få svaret mycket snart, säger industriministern. Vi får inte veta vad det innehåller, men jag tolkar det som positivt att vi i dag inte fick ett klart nej på alla de här framställningarna.

När det gäller arbetslösheten måste jag citera en gammal partivän som en gång när detta att vara arbetslös diskuterades sade: Att bli arbetslös är en sådan förbannelse att det önskar jag inte min värsta fiende.

Hur det är att bli utan arbete har de Algotsanställda i studiecirklar koncentrerat i liten broschyr, som heter Din tur nästa gång. Jag vet att Georg Andersson under den allmänpolitiska debatten hade tänkt överlämna denna till industriministern, men det gick inte just då. Därför skulle jag vilja göra det i dag. Tänk över orden "Din tur nästa gång", fast det kanske inte blir så påtagligt som för de Algotsanställda. Men det är mycket tänkvärda satser och en del faktauppgifter i broschyren som kan vara värdefulla att ta del av.

Jag hoppas att svaret som kommer mycket snart är till gagn för dem som kämpar för sina jobb i Västerbotten.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Erik Huss ser allvarligt på sysselsättningsproblemen, och det har han i sin position all anledning att göra. Men det är litet tamt när han säger att ett uttryck för hur allvarligt man ser på detta är vad man har gjort beträffande Norsjö och Sollefteå. Det handlar ju bara om en kort rådrumstid, något mera konkret och påtagligt för framtiden finns inte i det beskedet heller.

Sedan till detta med oron på andra orter. Liksom Hagar Normark vill jag framhålla att de som har arbetat med dessa frågor i Västerbotten har överallt mycket kraftigt betonat att man inte är ute efter att åstadkomma problem på andra orter. Det är ju därför man har tagit fram de här nya produkterna. Det är därför man visar på att man nu, när det äntligen har fattats ett så klokt beslut om att långbyxor får användas inom sjukvården och eftersom de inte har tillverkats förut, skulle kunna börja en nyproduktion av sådana. Inom landstingen är man intresserad av att lägga ut sådana beställningar. Även mot bakgrund av den personalutveckling man väntar sig inom landstingen bedömer man att det kan finnas utrymme för en sådan verksamhet. Detsamma gäller för arbetskläderna – det handlar även där om produktion av

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

Måndagen den
20 november 1978

Om sysselsättningen inom tekoindustrin

nya saker.

De här flickorna vid Algots talar om produktion av kläder även för andra grupper – äldre människor, handikappade m. fl., dvs. sådana människor som i dag inte alls får sina behov tillgodosedda genom det slags produktion i långa serier som nu lagts upp. Dessutom har man talat om att skapa kläder utifrån norrländsk tradition. Allt detta handlar ju om produktion av nya saker. Det är således ingenting som drabbar något företag någon annanstans.

I sin redovisning av en möjlig alternativ produktion betonar sömmerskorna på flera ställen i studiematerialet att de har kontakter som kan vidareutvecklas, om verksamheten vid Algots Nord kan få fortsätta. Det gäller t. ex. baskläder av den typ som Mah-Jong en gång tillverkade.

Jag skulle avslutningsvis vilja ta upp en fråga som också berörs i studiematerialet. Den gäller en fortsatt verksamhet vid Algots Nord, om de anställda tvingas att själva ta över den. Jag vill fråga om Erik Huss har funderat över möjligheterna att i ett sådant läge ge det stöd som erfordras, att exempelvis gå in med statlig förlusttäckning under en tid så att Algots Nord kan vidareutveckla sina projekt och ge företaget stadga. Kan man under sådana förutsättningar tänka sig statliga beställningar? Det måste väl vara vettigare att statliga medel används för att stödja arbetare som framställer någonting som människor behöver än att de används till arbetslöshetsbidrag?

Jag vill alltså fråga statsrådet, hur han ser på frågan om statens vilja att stödja de arbetande, om de tvingas att ta ännu ett steg i den kamp som de så fint har fört hittills.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag finner att jag trots allt inte har så mycket att säga till Jörn Svensson nu. Jag konstaterar nämligen att inte heller han kritiserar huvuddelen av den stora minskning av tekosysselsättningen som ägt rum under några decennier – och jag behöver i och för sig inte tala för de åtgärder som då vidtogs, eftersom jag inte var ansvarig. Jörn Svensson begär att jag nu, utan att avvakta propositionen, skall redogöra för regeringens syn på tekofrågan. Till detta vill jag säga att det är vid framarbetandet av en proposition som man utmejslar såväl tankar som mera konkreta ståndpunkter. Det är då man har det naturliga tillfället att utveckla sin syn på dessa frågor.

Vad gäller den diskussion som Jörn Svensson tog upp i anslutning till en del synpunkter som framförts av Gunnar Myrdal, så konstaterar jag att vi är inne på så allmänna formuleringar att vi nog egentligen kan samsas. Jörn Svensson är helt på det klara med att ett land som Sverige inte kan avstå från ett mycket utpräglat internationellt utbyte. Jag antecknade att han i det sammanhanget använde formuleringen att "en höggradig arbetsfördelning är bra". Den formuleringen skulle jag också kunna använda, men det är tydligt att vi lägger in olika mycket i den. Detta tillfälle är emellertid knappast det rätta för att gå djupare in på sådana allmänna industripolitiska funderingar.

Jag konstaterar att vi inte har en fri textilimport här i landet. Vi har en rad begränsningsavtal med många av de låglöneländer som Jörn Svensson talade om i ytterligt kritiska ordalag, och det pågår omförhandlingar med en del av dessa. Men vi har också en betydande import från EG- och EFTA-länder, och även där finns som Jörn Svensson väl vet handelspolitiska problem att ta hänsyn till.

Till Hagar Normark och Eivor Marklund vill jag säga att jag är helt på det klara med att de anställda vid Algots Nord AB inte önskar att räddningsaktioner för dem skall skada några andra. Men problemen handlar ju inte om vilja utan om realiteter, om utrymme på marknader. När man i industridepartementet försöker att ta ställning, måste man räkna med sådana realiteter, för annars skulle man inte sköta sig väl.

Det sades att alternativproduktionen gäller sådant som inte tillverkas f. n. Till någon del är detta sant, men till stor del är det inte riktigt. Det finns andra tillverkare. Men det är riktigt att beslut att kvinnliga sjukhusanställda skall förses med sjukhusbyxor skapar ett tillkommande behov. Det rör sig i stort sett om ett engångsbehov som kan möjliggöra sysselsättning åt några tiotal personer, inte mer. Tillverkningen är så pass standardiserad att den kan ske ganska snabbt. Naturligtvis finns det sedan ett ersättningsbehov när det gäller dessa byxor, men kvar står att efterfrågan sjunker sedan man väl har klarat själva anskaffandet.

Vi har att så att säga lägga ett pussel när det gäller att inom den bedömbara konsumtionen få plats med de olika producerande enheter som vi faktiskt har här i landet. Det är inte minst dessa problem som vi f. n. tänker på, väl medvetna om bl. a. arbetslöshetens förbannelse. Det är någonting som varje regering, varje statsråd och varje riksdagsledamot och andra har haft anledning att tänka på i alla år. Vi har ändå alltid haft några tiotusental arbetslösa och har det också nu, även om vi hoppas att kulmen är nådd.

Avslutningsvis kan jag tillägga att just nu verkar också kulmen vara nådd när det gäller nedgången av förbrukningen av textilier. Snabbenkäter som vi har gjort under oktober pekar på att förbrukningen nu är på väg uppåt. Då talar jag inte om specialtextilierna utan om den mer allmänna förbrukningen av textilvaror. Det är väl i sin tur ett uttryck för att levnadsstandarden i landet nu stiger i tecknet av en lyckosam allmänekonomisk politik.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! För att inte Erik Huss skall vinna oförtjänta fördelar i den här debatten vill jag till det senast nämnda säga att oavsett regeringspolitiken har den kapitalistiska marknadsekonomi den egenskapen att den går upp och ned. Under de senaste tjugo åren har varje nergång varit djupare än den föregående och varje uppgång svagare än den föregående. Det är det som så att säga är den sekulära trenden, som ekonomerna så fint brukar uttrycka det, i kapitalismens kris. Jag tror inte folkpartiregeringen eller den föregående regeringen alltför mycket bör få förtjänsten av att kapitalismen beter sig som den alltid har gjort. Den svenska kapitalismens problem är emellertid i dag svårare än någonsin efter 1930-talet.

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

Erik Huss är missnöjd med att diskussionen blev alltför allmän när det gäller frihandeln och importen, men den diskussionen förde jag uteslutande med anledning av den i interpellationssvaret gjorda beskyllningen mot mig att jag skulle vara anhängare av en sänkning av levnadsstandarden eller att jag inte skulle bry mig om ifall levnadsstandarden sänktes – bara därför att jag ifrågasatte den extrema varianten av internationell arbetsfördelning. Det var ju så den diskussionen uppstod. Om Erik Huss är missnöjd med diskussionens allmänna form, låt mig då ställa frågan på ett konkretare sätt, som jag f. ö. redan inledningsvis försökte göra. Jag skulle vilja ha svar på följande fråga: Anser industriministern det möjligt eller anser industriministern det åtminstone önskvärt att bringa ned det nuvarande importberoendet på tekoområdet under 75-procentsnivån, en nivå som vi f. ö. kan räkna med kommer att passeras? Anser han det orimligt att eftersträva en importnivå på exempelvis ca 55 % – en nivå som vi hade år 1974?

Jag har svårt att förstå att något så revolutionerande skulle ha inträffat i de faktiska förhållandena eller i den svenska efterfrågan på textilvaror att man på några få år – som varit fallet – skulle behöva få denna enorma stegring. Jag tycker att 55 % importberoende är vad man kan acceptera, även om man är starkt frihandelsvänlig. Jag tycker inte att det på något sätt skämmer en frihandelsvänlig åskådning att säga, att det får vara stopp vid en nivå på 55 % på detta område.

En av flera orsaker till att ett sådant stopp bör införas är det faktum att en mängd importerade varor, även ordinära bruksvaror, på textilområdet har utomordentligt dålig kvalitet. Det kan var och en se som köper t. ex. barntröjor eller överfärgade barnpyjamas och sedan upptäcker, att dessa kan förstöra hela tvätten om de inte tvättas separat. Det finns en mängd typer av standardiserade produkter, som utifrån väller in över oss och som inte alls är ändamålsenliga. De luras faktiskt på folk med det låga priset som en sorts lockmedel. När det sedan visar sig att de brister i kvalitet, hållbarhet, färg osv. kan missförhållandena inte korrigeras, eftersom de inhemska konkurrerande produkterna slagits ut.

Jag vill också, trots att jag har all förståelse för att man inte skall släppa ut uppgifter ur en kommande proposition, insistera med att fråga om industriministern delar den avgångna trepartiregeringens uppfattning om att en ytterligare nedbantning av tekoindustrin är nödvändig. Detta var vad industriminister Åsling uttryckligen sade här i riksdagen, och det framgick också tydligt av trepartiregeringens tekoproposition. Det är för offentligheten mycket intressant att veta om minoritetsregeringen nu företräder samma allmänna linje i det stycket eller om den står för en mera modifierad linje.

Jag vill också efterhöra huruvida det enbart skall komma ett allmänt besked utan konkreta detaljer och huruvida man kommer att föreslå andra och effektivare åtgärder för alternativ sysselsättning till de drabbade tekoregionerna. Läget i det avseendet är ju, som vi tidigare har konstaterat, att t. ex. Sjuhäradsbygden tidigare trots allt kunde räkna med ett visst arbetsmarknadspolitiskt stöd från Göteborgsregionen. Innan varvskrisen där hade

blommat upp var Göteborgsregionen en bred och mångsidig arbetsmarknad.

Genom den proposition som industriministern nyligen lagt fram i varvsfrågan vet vi – bl. a. genom de prognoser som presenterats i en av bilagorna – att Göteborgsregionen kommer att ligga mycket illa till arbetsmarknadsmässigt och att Sjuhäradsbygden inte på något sätt kan räkna med den partiella lösning av arbetslöshetsproblemet som möjligheterna till pendling till en större stadsregion skulle kunna innebära. Det betyder alltså att vi har ett väsentligt sämre läge för tekoregionerna i dag än bara för ett par år sedan.

I den situationen måste man ställa följande fråga: Kan något annat än ett medvetet och aktivt statligt industriprogram, som syftar till att tillföra dessa regioner mesta möjliga sysselsättning, rädda eller över huvud taget förbättra läget där i någon väsentlig mån? Jag kan inte se att något annat skulle kunna åstadkomma någon vändning eller något verkligt stöd. Ingen av de projektgrupper som arbetar har åstadkommit något sådant, och av klassisk erfarenhet vet vi att de kommer att förmå göra mycket litet. Det är bara staten, med sina samlade finansiella och organisatoriska resurser, som kan inleda en industriplanering och en industripolitik som verkligen har effekt.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag vill så här på sista tampen konstatera att de Algotsanställda vid Västerbottenfabrikerna verkligen har givit innehåll åt Sven Lindqvists boktitel *Gräv där du står*. De har gått ut från sina erfarenheter, och dessa är naturligtvis annorlunda än hos människor som står för en kapitalistisk marknadsekonomi och som inte, i likhet med en tekoutredare, anser att en statssubventionerad, behovsinriktad produktion ligger i linje med det ekonomiska system som vi lever i.

Med anledning av den bedömning av realiteterna som statsrådet talar om måste man som norrlänning fråga sig varför det ofta blir så att realiteterna talar till norrländsk nackdel. Är det verkligen något ofrånkomligt?

Det är, som sagt, en blygsam begäran att man får en frist på sex månader. Något som är angeläget – och det är det som det egentligen handlar om – är att beskedet för framtiden blir positiva. Erik Huss svarade inte på om han har funderat över tankegångarna i materialet, som han säger sig ha studerat, om hur det kan bli om arbetarna tvingas ta över driften själva med, som man säger, staten som fortsatt ägare.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Får jag till Jörn Svensson bara säga att hans två första frågor behandlar just sådant som övervägs under propositionsarbetet och med hänsynstagande till bl. a. beredskapsmässiga synpunkter.

Beträffande den tredje frågan, om att staten måste gå in med massivt bistånd till de här regionerna, vill jag erinra om att staten redan har gjort det genom den numera statliga Eiserkoncernen. Detta innebär en betydande satsning. Jag vill också erinra om det svar som min företrädare avgav för ett

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

Måndagen den
20 november 1978

*Om sysselsättning-
en inom tekoindu-
strin*

antal månader sedan, nämligen att regeringen var inställd på att flexibelt tillämpa de regionalpolitiska medlen i sådana sammanhang som t. ex. Sjuhäradsbygdens stora problem. Dessa är ju kvantitativt sett av en helt annan storleksordning än de problem som jag diskuterat med de två andra frågeställarna.

Till Eivor Marklund vill jag säga att vi inte har fått någon konkret framställning från personalen vid någon av dessa enheter med angivande av att personalen där skulle vilja överta driften och med förfrågningar om villkoren. Kommer en sådan framställning skall vi givetvis behandla den.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talmän! Industriministern undviker trots allt att svara på mina frågor. Frågan i det här stycket gällde ju inte så mycket vad staten gör eller vad regeringen tänker göra för själva tekoindustrin utan vad den tänker göra för de regioner som drabbats av krisen inom tekoindustrin och vilka alternativa industriella åtgärder regeringen tänker vidta. Då räcker det inte med att hänvisa till att man har medgett en mer flexibel tillämpning av gällande föreskrifter för regionalpolitiskt stöd. Vi vet att huruvida detta kommer att få någon verkan beror inte alls på staten – det innebär bara att regeringen sätter sig att vänta på att lokaliseringsbara företag skall komma och begära stöd, och sådana överflödar det som bekant inte av i denna konjunktur.

Vad jag frågade efter var om det fanns några tankar hos regeringen som gick i den riktningen att man kunde tänka sig mer aktiva och systematiska statliga insatser för att skapa annan industriell sysselsättning i tekoregionerna än den traditionella. Dessa regioner måste ändå stegvis minska sitt extrema relativa tekoberoende, men de måste, om de inte skall gå omstyr vid en fortsatt nedbantning av teko, ändå få sysselsättning i andra industrier.

Slutligen vill jag ännu en gång efterlysa om det inte trots allt är möjligt att, på samma sätt som industriminister Åsling gjorde – även om han inte lade fram någon allmän tekoproposition som gällde tekopolitiken i bred bemärkelse – komma med en deklaration om huruvida folkpartiregeringen förutser samma utveckling inom teko som vad industriminister Åsling gjorde på sin tid. Botten skulle alltså inte vara nådd, utan nedbantningen kommer att gå vidare. Eller har industriminister Huss en försiktigare och mer modifierad hållning, ungefär som när det gäller varvsindustrin, där han vill gå fram något försiktigare än vad trepartiregeringen ville?

Jag efterlyser ett besked om hur det är i det stycket.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:53 till konstitutionsutskottet

1978/79:59 till utrikesutskottet

1978/79:67 till lagutskottet

§ 7 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1978/79:46–49 till näringsutskottet

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

*Meddelande om
frågor*

§ 8 Föredrogs men bordlades åter
Finansutskottets betänkanden 1978/79:5–7
Justitieutskottets betänkanden 1978/79:10 och 11
Försvarsutskottets betänkande 1978/79:8
Kulturutskottets betänkanden 1978/79:12 och 14
Utbildningsutskottets betänkande 1978/79:12
Trafikutskottets betänkande 1978/79:4
Jordbruksutskottets betänkanden 1978/79:4–6
Näringsutskottets betänkanden 1978/79:8 och 10
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:11

§ 9 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställningar 1978/79:89 och 90

§ 10 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 november

1978/79:151 av *Georg Andersson* (s) till budget- och ekonomiministern om kompensation till Västerbottens län för utebliven utlokalisering av viss statlig verksamhet:

Med anledning av att den planerade utlokaliseringen av SBL:s produktionsavdelning till Umeå inte genomfördes uppdrog regeringen till en särskild utredningsman att framlägga förslag till lokalisering av ny verksamhet till Västerbottens län. Utredaren avlämnade ett delbetänkande den 16 december 1977, i vilket framfördes förslag innebärande ökad sysselsättning i Umeå, Skellefteå, Vindeln och Lycksele. Inget av förslagen har ännu genomförts.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande fråga:

Avser regeringen att inom den närmaste tiden vidta konkreta åtgärder för att ge full kompensation till Västerbotten för den uteblivna utlokaliseringen av SBL, och finns i så fall särskilda medel reserverade för sådana åtgärder?

1978/79:152 av *Bo Forslund* (s) till arbetsmarknadsministern om lokaliseringen av patent- och registreringsverkets bolagsbyrå:

År 1973 beslutade riksdagen att omlokalisera patent- och registreringsverkets bolagsbyrå till Sundsvall. I maj månad 1978 konfirmerades tidigare

Nr 36

Måndagen den
20 november 1978

Meddelande om frågor

beslut om lokalisering. Lokaliseringen till Sundsvall beräknas medföra ett sysselsättningstillskott på ca 200 tjänster. Decentraliseringsutredningen har nu hos regeringen begärt att tillsammans med statskontoret få utreda ett alternativ med en decentraliserad organisation av bolagsbyråns verksamhet. Det alternativet skulle kunna innebära att bolagsbyråns verksamhet splittades och arbetsuppgifterna överfördes på de 24 länsstyrelserna. Eftersom omflyttningen av personal till Sundsvall redan börjat och kommer att successivt fortsätta under 1979–1980 har stor oro spritts. Enär länet och kommunen redan drabbats av svåra sysselsättningsbortfall ser det märkligt ut, om regeringen skulle följa decentraliseringsutredningens förslag, allra helst när lokaliseringen av bolagsbyråns verksamhet till Sundsvall har regionalpolitisk betydelse.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga:

Är arbetsmarknadsministern beredd att medverka till att riksdagens tidigare beslut genomförs och på så vis avvisa eventuella försök att upphöra med den redan påbörjade lokaliseringen av patent- och registreringsverkets bolagsbyrå till Sundsvall?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 14.16.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert